

TARTALOM

Encián

II. sorozat • VIII. évfolyam • 3. (66.) szám
2013. november

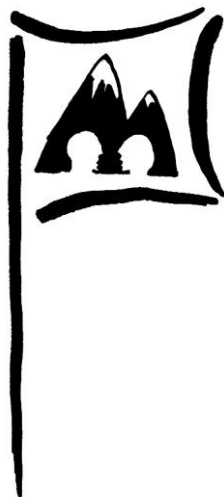
Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Az 1000. BL-túra emlékére!

Turistatörténet	3
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Turistatörténeti kuriózumok a Cenkről	3
Tudod-e?	11
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A GPS-ről (V.)	11
Honismeret	13
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Cenk: egy természetes Brassó-jelkép ...	13
Természetfotók	20
BLÉNESI EDITH • Cenk.....	20
Irodalom	24
REMÉNYIK SÁNDOR • A Cenk lámpája.....	24
VERSÉNYI GYÖRGY • A Czenktetőn.....	25
BORCSA MIHÁLY • A hétfalusi csángó fiú Árpád szobránál	27
Túraajánló	30
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Cenk túraútvonalai.....	30

Encián-krónika	45
JAKAB ANTAL • A „Brasovia” vár	45
JAKAB ANTAL • A Tâmpa–Czenk.....	47
T. • A Tâmpa–Cenk.....	48
Humor	51
Történetek „brassói” turistákkal.....	51
Műemlékvédelem	53
KÖEPECZI SEBESTYÉN JÓZSEF • A Cenk-hegyi Brasovia-vár temploma	53
Gyerekoldal	74
KOVÁCS ESZTER APOLKA • Cenk története.....	74
Beszámoló	75
JÁNÓ REZSŐ • 1000. túrájára készül a Brassói Lapok turistacsoport	75
Helynévszótár	92
A Cenk helynevei	92
Könyvajánló	94
HOCHBAUER GYULA • Brassó magyar közterületnevei	94
A következő szám tartalmából	96

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Turistatörténeti kuriózumok a Cenkről

Brassó szorosan összenőtt a Cenkkal, s a város ünnepélyei felnyúltak a hegyre, amely helyszíne lett a megemlékezéseknek. A görögtüzek kápráztatóan öntötték az örömet, s alig akadt Brassót meglátogató személyiség, aki ne foglalta volna programjába a Cenk megmászását, különösen az a pár év alatt, míg a milleniumi emlékmű, az Árpád-szobor még csillogóbbá tette a várost, s a föléje magasló Cenket.

Tekintsük át az írott forrásokat, szedjük egy csokorba a Cenket érintő turistatörténeti kuriózumokat!

Déryné, Széppataki Róza¹ (született: Schenbach Rozália, Jászberény, 1793. december 23.–Miskolc, 1872. szeptember 29.) az első magyar opera-énekesnő, a vándorszínészet korának legnépszerűbb színésznője 1826 nyarán Szebenben és Brassóban adott elő. Brassói vendéjátékuk elhúzódott, július közepétől november ötödikéig tartozkodott itt, társulatával bemutatták, többek közt, a Sevillai borbélyt, Othellot és, Déryné jutalomjátékául, a Médea és Jazon című énekesjátékot is.²

„Olyan élénk temperamentumu, minden iránt fogékony kedély, mint Déryné, sok érdekeset találhatott az akkori Brassón. Csakugyan: még memoirjaiban is elragadtatással ír a bojár férfiak festői szépségé-

¹ Déryné Széppataki Róza: *Déryné naplója* (sajtó alá rend. Bayer József), Budapest, Singer – Wolfner, 1900.

² Enyedi Sándor: *Déryné erdélyi színpadokon*, Kriterion Kiadó, 1975.

ről, öltözetük gazdagságáról, s kaczagva cseveg a százszok furcsa nyelvről. Bennünket különösen az a kirándulás érdekelhet, melyet a társulat, «egy jó napot» akarván szerezni magának, a Czenk tetőre tesz, annyival is inkább, mert az ilyen kedélyes kirándulások leírásában valóssággal mester Déryné.

Gyalogszerrel másszák meg a város felől a Czenket, míg a szekerekre felpakkolt elemőzsia Déryné cselédje kíséretében a hegy lábánál elterülő erdő felé tart, hogy mire az éhes kirándulók odaérkeznek, szépen terített fű, ízletes gulyás, túros-galuska és rántott-csirke várhassa őket: — A falatozásig minden szép rendben ment, de akkor egy hirtelen jött felhőszakadás ugyancsak elmosta a kirándulást és az asszonyok habkönnyű ruháit. Nem tudom, divatban voltak-e már akkor a mai vízhatlan turista-ruhák és czipők, vagy csak Déryné akart még a Czenk tetején is olyan lenni, mint egy czukorbábú, tény, hogy kicsi kivágott czipőben, fehér vasalt mollruhában és rózsás tüllkalapban érte az eső. A kocsikat csak estére rendelték vissza, s így gyalogszerrel indulnak meg a vízmosásos, sáros úton. De ez nem sokat rontott a társaság pompás hangulatán.”³

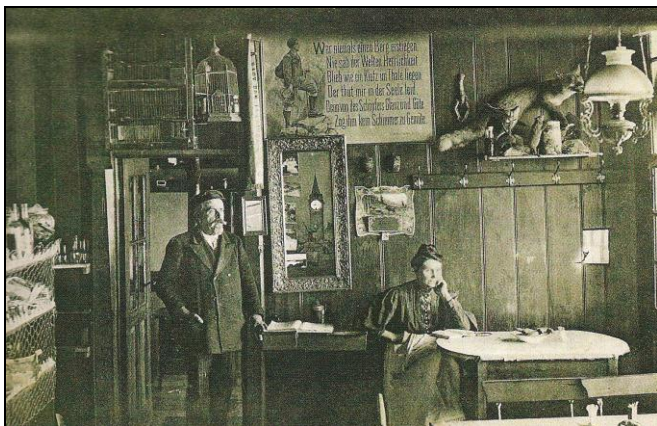
Zajzoni Rab István (Zajzon, 1832. február 2.–Brassó, 1862. május 14.) hétfalusi csángó költő, néprajzi író saját bevallása szerint egyik *versét* „a Czenken egy tornácra írtam, kirándulván oda decem. 28-dikán 1852.”:

Rab a nevem, rab vagyok én,
Rabság lakik honom földén.
Mikor lesz már szabad hazám,
Egyetlen egy édesanyám,
Ne aludjál oly sokáig,
Aludtál már sok századig.
Hevüljön fel szittyá véred
S százezer kar kész, ha kéred.
Összerontja rabigádot
Elúzi a gaz osztrákot.

A Cenk csúcsa alatt 1873-ban kilátót létesítettek, majd egy szikla-üregben vendéglőt rendeztek be. Bethlen András földművelésügyi mi-

³ Radnóti Dezsőné: *Déryné naplójából – egy primadonna utazása a múlt század elején*, In: Erdély, 1903/1–3.

niszter 1891-es látogatásának emlékére a helyet Bethlen-barlangnak nevezték el.

A Bethlen-barlang

„Bethleni gróf Bethlen András, Bethlen Sándor és br. Bánffy Jozéfa fia, 1847 június 3-án született Kolozsvártt Gimnáziumi tanulmányait a kolozsvári ref. főiskolában kezdte s a budapesti ref főgimnáziumban végezte. Az érettségi vizsga letétele után két évig jogot hallgatott, azután külföldre menve egy évet a brüsszeli, s másfél évet a lipcsei egyetemen töltött, hol a fiatal mágnás egyik legkiválóbb tanítványa volt a tudós Roscher Vilmosnak, a nemzetgazdaság nagyhírű tanárának. Ezután beutazta egész Európát és hazatérve, 1873-ban megyéje — Szolnok-Doboka — alsó kerülete képviselőjévé választott, később meg a bethleni kerület képviselője lett [...] Bethlen András gróf kilencz évig volt képviselő, midőn 1882 július havában Brassó megye főispánjává neveztetett ki és később Brennerberg Mór halála után ideiglenesen Szeben megye vezetésével is őt bízták meg.”⁴

„1886–1890 között Bethlen András Brassó megyei főispánt bízták meg a [szebeni] főispáni teendők ellátásával. Ő azonban 1890 márciu-

⁴ *Bethlen András gróf – m. kir. földművelésügyi miniszter, E. K. E. díszelnöke*, In: Erdély, 1893/1–2.

sában földművelésügyi miniszter lett, és utána másfél évig üresen állt a szebeni főispáni szék.”⁵

Pad Oskar Alesius emlékére a Gáborny-lépcsők alatt

1897-ben Alesius Oszkár lett a szász turistaegyesület Brassói Osztályának alelnöke. Az *Erdély* így ír róla:

„Alesius Oszkár a Siebenbürgischer Karpathen-Verein brassói osztályának alelnöke, első városi tanácsos és polgármester-helyettes, Brassó város vagyonának gondnoka (7 millió), elnöke a brassói szépítő egyletnek és számos egyletnek biz. tagja, született 1844. április hó 30 án Nagy-Szebenben; Alesius Károly volt brassói tanácsos és kerületi felügyelő fia, és rokona az 1564-iki évben Nagy-Enyeden tartott zsinaton a reform, hittársaktól első püspökké választott Alesius Dénesnek.

Alesiusnak, mint turistasággal szoros kapcsolatban álló s annak céljait a leghathatósabban előmozdító brassói szépítő egyesület és a brassói idegen forgalmi iroda elnökének kiváló érdemei vannak. Azok a szép sétautak Brassóban a Posta-rétén, melyek a «Királyút» büszke nevét méltán viselik, valamint a Czenk oldalán a Rakodó völgybe vezető szép utak mind Alesius alkotásai. S hogy az általa alapított idegenforgalmi iroda működésének minő hatása volt, azt az idegen forgalom ta-

⁵ Pál Judit: Erdélyi főispánok a Tisza-éra végén (1890–91) II., In: Korunk, 2009 április.

núsítja leghívebben, mely arról győz meg, hogy Brassó idegen forgalmának utóbbi öt évi átlaga a tíz ezret meghaladja.”⁶

A sízés erdélyi meghonosodása után híres tereppé vált a Keresztényhavas és a Pojána is. Az alábbi történet érdekesen érinti a Cenkét is:

„A következő vasárnap felmentünk a Pojánára, hogy egy síversenyben, melynek végcélja a hegyerinc mentén a völgy körülkerülésével a Czenk volt, résztvegyünk, mint amatőrök.

Másfélórai sízés után helytelen nyomot követve a gerinctől lefelé baloldalt vágásterületre jutottunk s kifáradva nem volt kedvünk fölmenni a gerincre. Kiderült, hogy dr. Tiltscher, akiben bízunk, sohasem járt ott, legokosabbnak tartottuk tehát leoldani a sít és a «Heldengraben⁷» mentén lefelé a városba igyekezni, ami a ledöntött fatörzsek közt a nagy hóban 4 órai kínos vergődés után sikerült csak. Mikor jól kiizzadva megérkeztünk, b.e. mesterünk sízővé avatott bennünket Nem bántam meg. Megfiatalított. Örök hálával áldozok emlékének minden alkalommal a fehér világban.”⁸

Több tudósításból is megtudhatjuk, hogy az EKE-zászló első kültéri útja a Cenk-tetőre vezetett, hogy 1903-ban tisztelegjen az Árpád-szobor előtt. A 145×100 cm méretű aranyzálakkal kivarrott zászló egyik oldalán Erzsébet királyné portréja, másik oldalán pedig az EKE havasi gyopáros címeres jelvénye volt művészien kihímezve. A zászló 1900 júliusára elkészült, de felszentelésére csak 1902. október 12-én került sor a Mátyás-szoborcsoport leleplezési ünnepsége után, amikor megnyitotta kapuit az EKE Mátyás-házi múzeuma is.⁹

„Az EKE-zászló első útján a brassói Czenk-tetőre, a kísérő turista-zászlóaljából Merza Gyula sem hiányzott (1903).”¹⁰

⁶ Alesius Oszkár. *A S. K. V. Brassói Osztályának alelnöke*, In: Erdély, 1897/8–10.

⁷ Hősök völgye – a Salamon-kő felé.

⁸ Brutsy László: *Adatok a sízés történetéhez Erdélyben*, In: Erdély, 1934/1.

⁹ Tóthpál Tamás: *Erzsébet királyné emlékét a kolozsvári EKE kiemelten támogatja*, In: Szabadság, 2011. augusztus 04.

¹⁰ Dr. Ferenczi Sándor: *Merza Gyula, jubiláló író négy évtizedes működése az EKE kebelében*, In: Erdély, 1935/6.

„A Mátyás-házi múzeum megnyitásakor fölszentelt lobogóját az E.K.E. a szabad természetben először a brassói Czenk-tetőn és a hosszúfalusi csángók között bontotta ki; itt kell megemlékeznünk a kapcsolatos csángó népipari kiállításról, melynek keretében a több százra tehető kirándulók a festői csángó népviseletekben és az azokat viselők által bemutatott eredeti néptáncokban gyönyörködhettek. Nem is igen volt a brassói akkori osztályelnök, dr. Zakariás Jánossal az élen rendezett ünnepségekkel kapcsolatos 1903-iki Brassóban tartott közgyűlésnél népesebb turista összejövetelünk, melynek diadalmas lefolyása után dicsőséggel került vissza gyopáros zászlónk a Mátyás-házba, mely azóta múzeumi ereklyévé vált.”¹¹

„A 13. közgyűlés beszámolóján a legszebb reményekkel néztünk a jövőbe. Fájdalommal kell azonban jelentenünk, hogy azok a szép tervek, a melyeket a brassói közgyűlésünkön, «Erzsébet»-zászlónkat a Czenk kopasz tetején az Árpádemlék alatt büszkén lobogtatva, szíveinkben és agyunkban szent hevület közepette termeltünk és a 14-ik évhez fűztünk: valóra mind nem válhattak.”¹²

„A pályaudvarról a vendégek és a közönség nagy része a pályaudvar előtt álló kocsisorhoz sietett, hogy a czenki kirándulásra való tekintettel a bevonulás gyorsabban megtörténhessék. Rövid idő alatt kocsiba ültek a vendégek és brassói kísérek is megindult az impozáns menet. Az első kocsiba ült Farkas Mihály főkapitány és Gencsy Géza bejelentési hiv. főnök. A második kocsiban Kovács Géza központi titkár hozta az Erzsébet-lobogót Radnóti Dezsővel, az E. K. E. központi főtitkárával. A harmadik kocsiban Feilitzsch Arthur báró és Lázár István gróf főispán ültek. És így azután következett mintegy 60-80 kocsi.

A menet a Kút-utcán és Rezső-körúton át a főispáni lak elé vonult s itt oszlott szét.

Három óra után kezdtek gyülekezni a vendégek és számos brassói úr és hölgy a Kaszinóban. Fél négy órakor a kirándulók a Kolostor-utcán, Weisz-Mihály-utcán, Czérna- és Vár-utcán felindultak a

¹¹ Merza Gyula: *Az Erdélyi Kárpát-Egyesület története 1891–1930 között*, In: Erdély, 1930/4–5.

¹² *Az EKE XIV. évi jelentése*. A f. évi október hó 2-án tartott közgyűlés alkalmából a választmány nevében előterjesztette Kovács Géza, In: Erdély, 1904/9–10.

Czenkre. A hosszú menetet, melynek élén az E. K. E. Erzsébet-lobogója lengett, az utczákon mindenfelé nagy tömeg kísérte.

Kevéssel öt óra előtt érkeztek a kirándulók a csúcsra, hol már várta őket a zászlója alatt felvonult Brassói Magyar Dalárda és a városi zenekar.

Az ezredéves emlékszobor köré készített szép rácsozat lombokkal volt díszítve az ünnepélyes alkalomra. A rácson belül foglaltak helyet a vendégek, míg a nagy közönség kívül fogta körül a szobrot. Rövid pihe-nő után Jacshik Gyula karmester vezetése alatt az egész közönség le-vett kalappal zene-kísérettel unisono elénekelte a Hymnus két vers-zszakát. E közben a Fehér-toronynál megdördültek a mozsarak, hogy hirdessék a magyarság ünnepét.

A Hymnus lelkesítő akkordjainak elhangzása után Feilitzsch Arthur báró a szobor első párkányáról gyönyörű beszédet intézett a kö-zönséghez. Rámutatott a mai válságos viszonyokra, mikor bizony-bizony korcs nemzedékre néz le az ezredéves emlék közharczosa, mert széthúz a magyar s a helyett, hogy összefogna, a pártoskodás romboló árjaiba dobja magát. A magyarságnak össze kell tartania – monda a szónok – osztályra, felekezetre való tekintet nélkül, mert csak így remélhetünk szebb, jobb jövőt a hazára. A remek beszéd végén Feilitzsch báró e szavakkal: „Adjon Isten hazánk felett tiszta kéklő szép eget!” gyönyörű babérkoszorút helyezett az E. K. E. nevében a szobor talapza-tára. A koszorú nemzetiszínű szalagján arany betűkkel e felirat olvas-ható: «E. K. E. – 1903. aug. 29.» [...] Mire a vendégek a városba értek, leszállt az est homálya s kigyúlt a czenki ormon az örömtűz. Gyönyörű látvány volt a pazarul kivilágított orom. A kőkoralát kis pillérein lobogó láng égett, mely messze bevilágította az egész ormot. A szobor körül időnként görögtűz gyulladt ki, kápráztató fénnel öntve el az ezredéves emlékszobrot.”¹³

1936-ban készültek el a Cenk új útjelzései. Az Encián így tudósít:

„Útjelzések a Tâmpă–Cenkre

Most készült el a új útjelzés a Tâmpă–Cenkre, Kiindulási pontjai: Reg. Maria-Fekete utca sarkán a Modern Pensiónál, a Vár utcában a Várhágónál, valamint a szász tornaiskolánál a Katalin kapunál, e he-lyeken útjelző táblák lesznek felállítva.

¹³ Az EKE közgyűlése, In: Erdély 1903/7–12.

Négy főút van és ezeknek az alapjuk a szokásos fehértől eltérőleg: *sárga*.

1. Főút, *sárga alap vörös vízszintes vonallal*. Három helyről torkolódik a szerpentin útba a Reg. Maria, Castelului utcából és a Katalin kaputól. A szerpentinek felülről kezdve vannak számozva, úgy hogy lent a 25-nél kezdődik, ennek előnye az, hogy az idegen mindig számon tudja tartani a még hátralévő szerpentineket.

2. Főút, *sárga alap kék vízszintes vonal*. Reg, Maria–Fekete utcai Modern Pensió–Szikla út–Răcădău út (a vízvezeték mentén)–Szent János kút–csúcs.

3. Főút, *sárga alap zöld vízszintes vonal*, Modern Pensió–Szikla út–Gabonyi lépcsők–Gerinc–Csúcs.

4. Főút, *sárga alap fekete vízszintes vonal*. Katalin Kapu–Lovag út–Csúcs.

Mellékút: *sárga alap függőleges vörös vonal*. Az 1-számú főút 19-ik szerpentinéből ágazik el föl a csúcsra.

1. Összekötő út, *sárga alap kék–vörös összeköti* az 1 számú szerpentinek utat a 24-ik szerpentin kezdetétől a szikla úttal.

2. Összekötő út, *sárga alap vörös–fekete összeköti* az 1 számú szerpentinek utat a 19-ik szerpentinétől a Lovag-úttal.

Az utakat az Oficiul Local de Turism Municipiului Braşov jelezte le.”¹⁴ ■

¹⁴ Encián, 1936. december, II. évfolyam, 12. szám.

TUODOD-E?

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (V.)

A Beállítás menüpont további lehetőségei

Előző Encián számunkban a GARMIN GPSmap 62s készülék Beállítás menüpontjának a Rendszerre vonatkozó részét ismertettük. Vegyük sorra a többi beállítási lehetőséget is.

A Kijelző beállításai

A *Háttérvilágítás késleltetése* beállítás segítségével megválaszthatjuk, hogy 15, 30 másodperc, 1 vagy 2 perc legyen a kijelző megvilágításának késleltetése, vagy mindig legyen bekapcsolva. A háttérvilágítás erős fényen történő tartós üzemeltetése sok áramot fogyaszt, és hamar lemeríti az elemeket, akkukat. A késleltetés mondja meg, hogy az aktív kivilágítás után mennyi időre kapcsoljon ki a kijelző megvilágítása. Csökkentsük a fényerőt és a késleltetési időt a tartós elemhasználat érdekében.

Az *Akkumulátortak. üzemmód* pont segítségével ki vagy be lehet kapcsolni az akkumulátortartákos üzemmódot, vagyis a készülék minimálisra igyekszik csökkenteni az áramhasználatot.

A *Színek* pont segítségével beállíthatjuk a képernyőn (kijelzőn) használatos színeket. A legfontosabb beállítás az éjszakai vagy nappali üzemmódot célozza meg, illetve az ezek automatikus kiválasztását (a

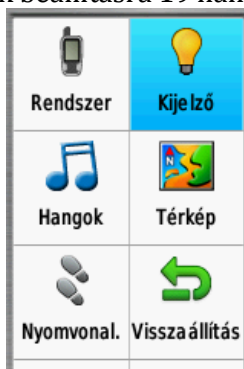
készülék naplemente után automatikusan éjszakai üzemmódba kapcsol át). A készülék úgy állítja be a kijelző színeit, hogy a külső – természetes – megvilágításban (napfény vagy sötétség) a lehető legjobban látszódnak az információk. Külön be lehet állítani a nappali és az éjszakai háttér színét, illetve a nappali és az éjszakai kiemelés színét.

A *Fő, Beállítás, Stílus keresése* pont a főmenü, a beállítási képernyők és a keresés menü megjelenését állíthatja be 6 vagy 12 elemes térkép-hálóra vagy 7 elemes listára.

A *Képernyőfelvétel (be/ki)* pont segítségével az aktuális képernyőt menthetjük el fotóként JPG formátumú képállományba. A képernyőkép készítéséhez a bekapcsoló gombot kell megnyomni, a képeket a Garmin\scrn könyvtárba menti el a készülék.

A Hangok menü

Segítségével állíthatjuk be a billentyűhangokat, az üzeneteket kísérő sípszót, a fordulóra és veszélyes pontra figyelmeztető hangjelzést. Ezeket akár ki is kapcsolhatjuk a *Hangok Be/Ki* beállítással. Az *Üzenet hangjelzés*-re 19 hang áll rendelkezésünkre, a *Gomb hangjelzés*-re 7, a *Kanyar. figyelmeztet.* két típusú: korai kanyarodás, illetve végső kanyarodás jelzéseit állíthatja be 19 hang valamelyikére. A *Közels. figyelmeztet.* pont segítségével figyelmeztető hangokat állíthatunk be különböző veszélyes pontokra: sebesség túllépése, valamilyen ponthoz való közeledés esetén. Egy adott hely köré egyfajta biztonsági zónát értelmezhetünk. Ha az adott helyet a megadott távolságon belül megközelítjük, a készülék riaszt. Mindegyik beállításra 19 hang áll rendelkezésünkre.

(Folytatjuk.) ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

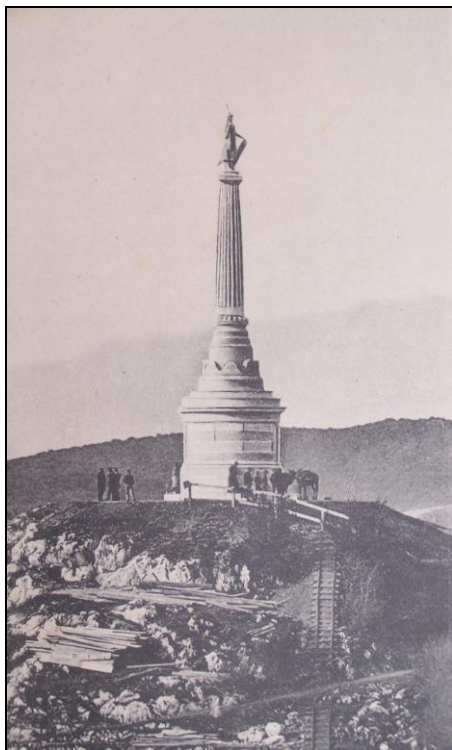
A Cenk: egy természetes Brassó-jelkép

Cenk, Mons Cinum, Zinne vagy Kapellenberg, Tâmpa. A Keresztény-havas 960 m magas északkeleti nyúlványa. Őrhegyként tornyosul a város fölé, mely csillogóbbá válik árnyékában. Lovagvárak, kápolnák, emlékművek, történelemmel sűrűn átítatott kövek mesélnek az arra járóknak. Azoknak, akik olvasni tudnak a jelekből. Múlt és jelen folyik egybe, hogy éltesse a várost, a Barcaság Koronáját.

Brassó területe, és így a Cenk-nyereg is a legősibb időktől fogva lakott volt. A Cenkkel szemben született a bronzkori Schneckenberg (csi-gahegyi) kultúra, de az ókori rómaiak számára is ismert volt a hegy. A honfoglalás előtt a bolgár birodalomhoz tartozhatott, vagy az avarokkal bevándorolt onogur-bolgárok lakhatták, hisz a város neve, Bara-Szu (szürke víz), bolgár-török eredetű.

Senki sem tudhatja pontosan, hogy a történelem forgatagában melyik nép építhette a Cenkben lévő első várat, tényként kezelhető azonban, hogy a keresztény hitre tért magyarok Szent Lénádról elnevezett kápolnát emeltek a várban, amely ekkor már a Brassovia nevet viselte. A kápolna tégláin ugyanannak a téglavetőnek a mesterjegye található, aki a Szent István-kori első kalocsai székesegyház tégláit is vetette. Azon is megoszlik a történészek véleménye, hogy e vár került-e valaha a Német Lovagrend kezébe, de egyetértenek abban, hogy 1225 után a

magyar király uralkodott fölötte. 1345-ben a tatárok ellen védte a várost, 1395-ben Öreg Mircse itt helyezte biztonságba családját, mielőtt keresztes háborúba indult a magyar király vazallusaként. 1421-ben II. Murád serege ostromolta. A brassói szászok kérésére Hunyadi János 1447-ben elrendelte lebontását, hogy köveit a Cenk lábánál húzódó új városerőd építésénél felhasználhassák. A Cenk-tetőn 1696-ban keresztet állítottak a katolikusok, és a német Zinnet a Kreuzberg váltotta fel. 1712-ben a kereszt helyére a katolikus hitre áttért Johann Draudt városatyja kápolnát építtetett, amelyet az eredeti védőszent, Szent Lénárd oltalmába ajánlott. A Kreuzbergből Kapellenberg lett. A kápolnát többször is rablók fosztották ki, végül 1737. június 10-én, pünkösöd harmadnapján villám végzett vele. Ennek lett áldozata a vihar elől ide menekült brassói szabó, feleségével és kutyájával.

A millennium emlékmű

A 19. században a Cenk alatti felső sétány vált a társasági élet fontos színterévé. A Lövészegylet 1864-ben Peter Bartesch tervei alapján lövöldét építtet ide, mellette vendéglő, tekepálya nyílt, 1898-tól pedig zenepavilon. Az épületegyüttes 1916-ban leégett, ma a helyén erdészeti középiskola működik. A sétány mellett épült fel 1893-ban Christian Kertsch tervei alapján a vízmű impozáns épülete. A tetőn is folytak építkezések: 1873-ban kilátót létesítettek, majd egy sziklaüregbe vendéglőt rendeztek be. Bethlen András földművelésügyi miniszter 1891-es látogatásának emlékére Bethlen-barlangnak nevezték el. 1905-ben kibővítették, 1977-ig működött, akkor leégett.

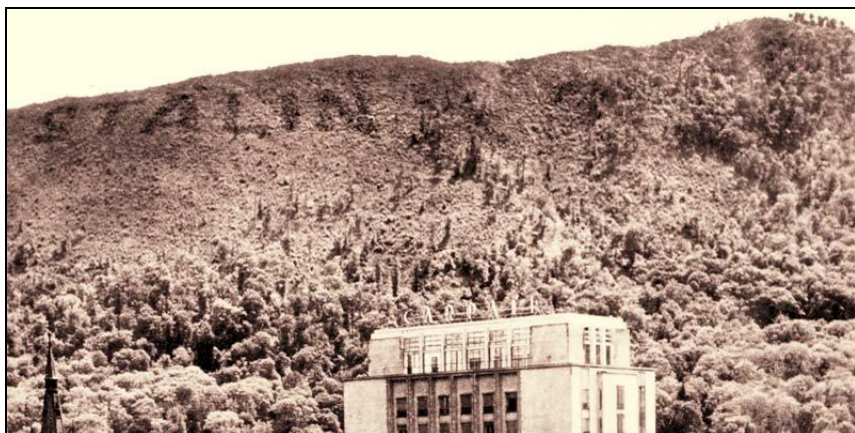

Lövölde a Cenk alatt. Kapitány László gyűjteményéből

A Cenk-tetőn 1849-ben az orosz hadsereg kőobeliszket emelt, rajta a sárkányt legyőző oroszlán vasból készült szobrával és az *Austria cum Russia unita – Rebellio devicta* felirattal. Ezt már 1861-ben emberi kéz pusztította el.

A Millennium alkalmából Jankovics Gyula tervei alapján a magyar kormány 20,3 m magas szobrot emelt a Cenk-tetőre. Az oszlop tetején álló, 3,5 m-es honfoglalás kori vitéz baljával címeres pajzsra támaszkodott, jobbában kivont karddal nézett a Tömösi-szoros felé. A szobrot már a felavatását megelőző sajtóvitában Árpád-szobornak keresztelték el. Az avatóra 1896. október 18-án került sor, beszédet mondott Perczel Dezső belügyminiszter és Friedrich Müller nagyszebeni szász püsz-

pök. Az avató napján a románok és a szászok egy része tiltakozó akciót szervezett. 1901-ben egy ismeretlen rálőtt. 1913 szeptember végén Ilie Cătărău és Eliad Cotofan (más források szerint Timotei Kirilov) bombatámadást intézett a szobor ellen, amelyben talapzata megsérült és a szobor pár hónap múlva egy hóviharban összedőlt. Talapzatát a betörő román hadsereg 1916-ban hordta el. Maradványait a történelmi múzeum pincéjében őrizték, fejét 2002-ben a magyar evangélikus egyház brassói hivatalában állították ki.

Sztálin neve a Cenken. Forrás: <http://prinbrasov.com>

1950-ben Brassó Sztálinváros lett. Ekkor fenyőkből ültették rá Sztálin nevét. 2004-től hatalmas BRASOV felirat található az egykori kilátóterazon.

A hegyet 1595-től folyamatosan fenyőkkel és bükkfákkal ültették be, ez minden nagyobb tűzvész után meg kellett ismételni: 1689-ben, 1731-ben, 1860-ban, 1880-ban és legutóbb 1946-ban. A hegy ma természetvédelmi terület. Itt él az országban honos lepkefajok 35%-a, az erdélyi májvirág (*Hepatica transsilvanica* Fuss), a barcasági rozsnok (*Bromus barcensis* Simonk.), és a sárga koronafürt (*Coronilla coronata* L.). Élővilágát mégis az itt élő barnamedvék tették hírhedté. A hegyen élő mintegy 45 medve rendszeresen lejár a városba kukázni.

A Cenk-tetőre 1970-től felvonó kabin visz fel, aki pedig gyalogosan akar nekivágni a hegynek, több lehetőség közül is választhat. 3 km ere-

jéig 25 szerpentinén közelíthetjük meg a csúcst (45,6341° É; 25,5929° K; 960 m) a piros háromszögön, amely a kabin alsó megálló-jától indul (45,6390° É; 25,5931° K; 651 m). A turistautat 1837-ben építették ki.

A leglátványosabb a Csigahegytől (45,6418° É; 25,6069° K; 692 m) induló Gáborny-lépcső (sárga háromszög), amelyet 1930–31-ben vágtak a sziklába és 2008-ban újjítottak fel. Az út hossza 3 km, menetidő 1 ¼ óra. A lépcső aljában kőpad áll Oskar Alesius városi szenátor emlékére (45,6412° É; 25,6053° K; 710 m).

A Bolgárszegről indul a Lovagok útja (45,6367° É; 25,5881° K; 627 m). A kék jelzésen mintegy 30 perc után érhetünk a Cenknyeregbe, innen tovább folytathatjuk utunkat a Keresztény-havasra, de akár a Cenk csúcsra is. Itt haladunk el az egykori várfalak mellett (45,6315° É; 25,5913° K; 880 m) és jól kivehető a vár kútja is (45,6325° É; 25,5926° K; 922 m). A tisztásokon mindenütt padok és asztalok vannak kiépítve.

A Rakodó-negyed felől gépkocsival is járható jelzetlen út visz fel a csúcsra, gyalog pedig a sárga háromszögön mehetünk fel a Cenknyeregbe, majd innen a csúcsra. Az ösvény a Tompa-vendéglő mögül indul (45,6223° É; 25,5944° K; 739 m), és fél óra alatt érhetünk a Cenknyeregbe (45,6306° É; 25,5907° K; 850 m).

A brassói EKE-sek hagyományosan Szilveszter éjszakáját a Cenken töltik. A pezsgőspoharak koccintását a város fölé lőtt tűzijátékok színezik.

Letűnt korok tanúja Brassó jelképe, a Cenk. A változó idők pedig változó szimbólumokat égetek a mesélő kövekbe. A honfoglaló vitéz már nem védi az ország délkeleti kapuját, helyette piros-sárga-kék zászlót lobogtat a szél. A lövöldében ropogó puskatűzet a vendéglő komersz-zenéje váltotta fel, és a Bethlen-barlang egykori jeges kőládái előtt ma rács és emlékkereszt áll. Az egykori büszke lovagvár nem emelgeti függőhídját, és a kápolna oltára sem mesél a betegek, rabok, kovácsok és pásztorok védőszentjéről. Az idők változtak, és az emberek. A hegy nem, mert a természet örök.

Városi legendák a Cenkről

A monda szerint Cenk egy óriás volt, akit fekve, álmában ért a végzet. Aki jó képzelőtehetséggel rendelkezik, látja oldalról nézve a lábát, hátát, lenyúló karját és a fejét.

Mesebeli időket idéz annak a cenki sárkánynak a legendája, amelyik a város előljáróinak gyerekeit ette meg. Az okos szász mészáros úgy tudta megmenteni a várost, hogy oltatlan meszet csomagolt egy borjú bőrébe, azt tette a sárkány barlangja elé. A sárkány megette a „borjút”, vizet ivott rá, és felrobbant. Fentről nézve, a Cenknek olyan alakja van, mint egy alvó sárkánynak.

Számos legenda ősi pogány kultikus helyként írja le a Cenket. A nagyobb kövekben oltárokat látnak, a tisztásokon áldozati helyeket emlegetnek. Valóságalként megjegyzendő, hogy a régészek feltártak egy 2000 éves emberi csontokat tartalmazó kutat, amely egy őskori áldozathely része lehetett.

A Cenk lábánál számos barlangocska alakult ki a mészkőben, talán ez lehet a valóságalapja annak a városi legendának, amely a Cenk alatt húzódó katakombahálózatról beszél, sőt arról is, hogy a valamikori tanácsházat alagút kötötte össze a cenk-nyergi barlanggal.

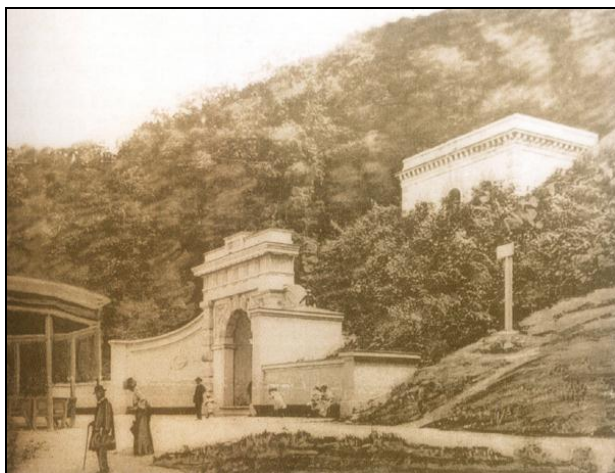
Kőpad a Cenk alatt. Kapitány László fényképe

A kommunizmus idején egy Cenk alatt átvezető alagúttal akarták összekötni a Rakodó-negyedet Brassó belvárosával, ekkor kapott szárnyra az a legenda, miszerint a Cenk alatt egy óriási tengerszem van, amely ha kiöntene, elárasztaná a várost.

A Cenkre vezető szerpentines út mentén számos kőpad található. Egy legenda szerint az a kő, amelyből az első készült 1817-ben gördült le a hegyoldalon, maga alá temetve egy szerelmespárt.

A Szotyor, háromszéki falu közelében lévő Óriáskő is mondával kötődik a Cenkhez. A szikla tetőlapján egy öt láb átmérőjű embersarok alakú bemélyedés van, melyről a néphagyomány azt tartja, hogy az egy óriás sarkának a benyomulása, ki innen egy lépéssel a Brassó feletti Cenk hegyre lépett át. Ez is az ördöggel fogadott, hogy egy óra alatt kiissza az Olt vizét, de ép úgy járt mint a Veceri óriások. Az ördög ráköpött s aztán a kővé vált óriást kincseivel együtt az Óriáskő alá temette.¹⁵

Hajdan Brassóban a deákoknak is kellett a templomban prédikálni. Egyszer egy szombaton egy deák a város feletti Cenk-hegyen tanulgatta prédikációját. Egy barlangba jutott és ott előre hatolva, végül gyönyörű termekbe ért, hol egy kis ember, ki magát «hegyi szellem»-nek nevezte, barátságosan fogadta. Látszólag rövid ideig beszélgettek egymással és mire aztán a deák a föld színére került, senki sem ismerte meg őt többé, mert eltűnése óta 100 év telt el.¹⁶ ■

A városi vízmű. Kapitány László gyűjteményéből

¹⁵ Lásd Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. III. köt. 37. 1.

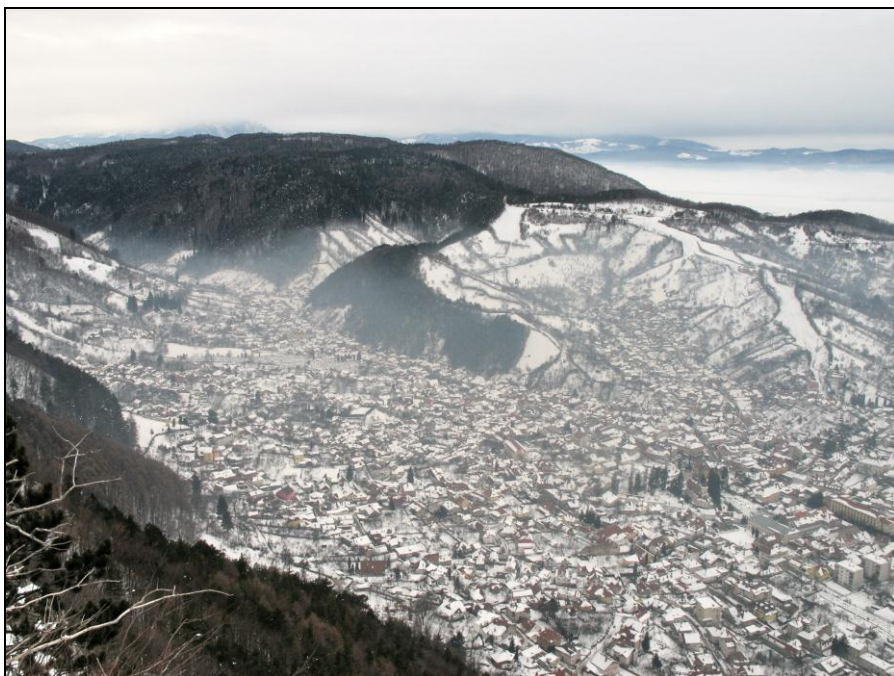
¹⁶ Müller 50. [Herrmann Antal dr.: *A hegyek kultusza Erdély népeinél*, In: *Erdély*, 1893/1–2]

TERMÉSZETFOTÓK

Bemutatkozik a:

Cenk

Blénesi Edith: *A város a Cenkről*

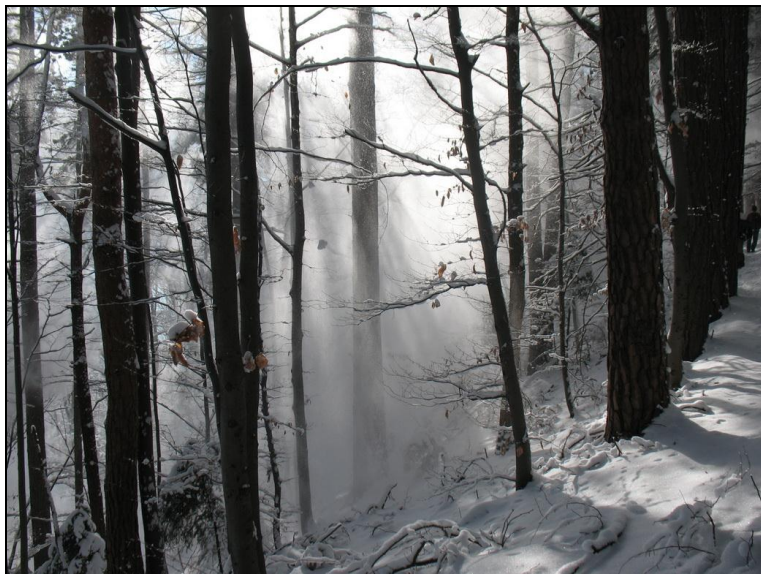

Blénesi Edith: *Gábony-lépcsők*

Blénesi Edith: *Szerpentinek*

Blénesi Edith: *Hóvarázs*

Blénesi Edith: *Kilátó*

Blénesi Edith: *EKÉ-sek a Cenk-nyeregben*

Reményik Sándor

A Cenk lámpája

Leszállt az éj. Eltűnt a Cenk.
Magába, magasan
Fent, fent,
Mindig rokotalan:
A Cenk lámpája leng.
Gyökértelenül, szinte csillagképen,
Inkább a semmiben, semmint az égben.
Eltűnt a Cenk.
Fent, fent
A cenki lámpa leng.

Minden lenti láng idegen neki,
S a csillagok csak fél-testvérei,
Szánják és szeretik,
És mégsem tehetik,
Hogy végleg otthon érezze magát.
S lent otthontalan város és világ.
Fent, a szeplőtlen csillagkoszorúban
A cenki lámpa szégyelli magát.

Se föld, se menny,
Se lenn, se fenn,
Testvérek közt is fájón idegen,
Erdélyi éjben együtt csak velem:
A Cenk lámpája leng reménytelen.

Versényi György

A Czenktetőn

Köröskörül erdős hegyek mélán állnak,
Távol fehérlenek havas sziklaszálak,
A hegyek aljában messze nyúló róna.
Mintha zöld bársonyból készült dolományon
Ezüst vitézkötés díszítésül volna:
Fehér út kígyózik a széles lapályon.
Közben learatott sárga búzatábla,
Reszket fölötte a reggeli kék pára.

Lent a város barna, vörös födelei,
Ébresztő sugárban verőfény fürdeti,
ősrégi templom áll komoran magába',
Viharos időkre hogy emlékeztessen.
Mintha volna régi, el nem múló gyásza,
Szomorún, hallgatag áll, fekete mezben.
De sok apróbb, újabb templomoknak tornya
Messziről felcsillog, vidáman mosolygva.

Nem szállong a füstje gyárok kéményének,
Robotló munkások pihennek szegények.
Vasárnap reggel van, harangok csendülnek.
Megenyhül a lélek az imádság szárnyán,
Lázongó érzések le is csendesülnek,
Nyugalmas jövődőt reményelvén, várván.
S jönnek az erdőbe, természet ölére,
Ott van a szabadság, elringató béke.

Fenn a hegytetőn, hol elmerengve állok,
S nézem az alattam nyüzsgő világot,
Magas, karcsú oszlop, ezredév emléke.
Legcsúcán honszerző Árpádnak alakja,
Néz rónára, bérczre, távol messzeségbe.
Leeresztett pajzsra ereszkedik balja,
Magasra emeli jobbában a kardot,
Vinni készen tovább azt a nagy, nagy harczot.

Ne is tedd hüvelybe! Édes pihenésnek,
Csöndes nyugalomnak ideje nem tért meg,
Nincs még meghódítva, oh, nincs Magyarország!
Mikor szívben, nyelvben, mikor gondolatban
Mind egyek leszünk majd és fennen harsogják:
Ez az áldott haza egy, megbonthatatlan,
Csak a szeretetben áll viadalt, harczot:
Akkor tedd hüvelybe a hadverő kardot!

Borcsa Mihály

A hétfalusi csángó fiú Árpád szobránál

Itt állok előtted édes Árpád apám
Örök dicsőséged e szép emléknapján.
Nem nyughattam otthon, ide vonzott szívem,
Habár engem hozzád nem hívott senki sem.
Oh, áldott nagy lélek – gondolám magamban
Eljövök hozzád s csángó rigmusomban
Elpanaszolom minden bánatom tenéked,
Hálás gyermekedtől méltán megérdemled.

Te szerezted nekünk szép Magyarországot,
Szép Magyarországból a szebb Barcaságot.
Barcaság védfalát itt délre mi tartjuk,
Mi, akik alkotjuk a csángó Hétfalut!
Hol örökké lángol a hazaszeretet,
S nem feledik soha zengzetes nyelvedet.
Véres 48-ban két nemzet támadt ránk,
De mi ezek ellen bátran síkra szállánk.

Nem úgy e városban, jaj ha elmondhatnám,
A Cenket tudom, egy éjszakán itt hagynád.
Kérd meg lábad alatt a nagy kőbarlangot.
A sok gyáva egykor miként s hogy szaladtot
A szabadságvédő székelő hősök elől?
De hallgatok némán e gyalázat felől...
Ki szeret itt téged?: E maroknyi magyar?
Ki tudja ezzel is egy némely mit akar?
Édes Árpád apám! Igen szépen kérlek,

Ezt óhajtja minden hétfalusi lélek:
Jer hozzánk nem messze, nagyobbat is léptél,
Mikor Ázsiából ide telepedtél.
Jer hozzánk, két helyet ajánlunk fel neked:
A szép Hegyeshegyet Hosszúfalú mellett;
A másik hely még jobb: minden csángó lelke
Milyet nem adhat e szegény Cenk teteje.

Óh, Cenk kősziklája! Azért vagyok itt ni
Mert Árpádot innen el szeretném vinni
Nálunk még a nap is szebben ragyog rája,
S nem volna oly rútul elhagyatott, árva,
Hírnöke magyar sas lesz Budavárára
Sokat küzdött népünk vigasztalására.
Hogyha ránk támadna vérünk ellensége:
Egünk villámával sújtanál fejére!

De ha itt kell állnod Brassóra vigyázva
S nem jöhetsz Hétfalu magyarabb tájára:
Magyarok Istene hadd áldjon meg érte!
Karod e népet is a hazáért védje.

A kőszobor

S íme, a kőszobor ajkai megnyílnak
Meleg szavaira a lelkes honfinak:
Köszönöm jó fiú! Mióta itt állok,
Ily szavakra bizony oly régóta várok.
Menj haza békével, Hétfalut nem félttem.
Ha támadja ellen, leszálok, megvédem.
Brassót nem hagyhatom, imádkozom érte,
Dicső küldetését, hogy félre ne értse.

Ha nem használ imám, mire való a kard.
Oh, hálátlan ne bántsđ ősdöt, a magyart!
Te pedig hű fiam, ha élsz még tíz évet:
Meglátod alattam, hogy Brassó mivé lett.
Akkor lesz igazi az én ünneplésem,
Mikor Hétfalut is itt látom e résen.
Bizony most nekem csak fél örömöm vagyok,
Mert látom, hogy Brassó elhanyagolt nagyon.

Menj haza, beszéld el apádnak, anyádnak:
A hű csángó népre gondja van Árpádnak!
Megmondom ma minden brassói magyarnak
Hogy nektek ezután jogokat adjanak,
Szeressenek híven - hiszen egyek vagytok.
Én vagyok ősi édes atyjok
Meglásd, hogy ezután jobb sorsotok leszen
S Brassó magyarsága a gondjába veszen.

*Borwa Miklós
cs. keltője*

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A Cenk túraútvonalai

1. Lovagok útja

1A. Kék út: Cenk alatti sétány – Lovagok útja, Szerpentinek bekötő

Jelzés: kék sáv

Hossza: 900 m

Szintkülönbség: +179 m

Menetidő: 20 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6367° É; 25,5881° K; 621 m

Végpont: 45,6328° É; 25,5889° K; 800 m

A túra kezdőpontját leginkább az 50, 50B, 51, 52-es autóbuszokkal közelíthetjük meg. A Bolgárszegi kaputól az Aleea Tiberiu Brediceanu sétányon juthatunk a Ion Țiriac sport- és szabadidőközpont érintésével a Cenk alatti sétányra. A Cenk alatti sétány Bolgárszegi-kapu felőli részén, a tenispályák mellett található az első jel. Balra láthatjuk a Takácsok bástyáját, kissé távolabb a felújított uszodát és a várfalat. Jobbra elhagyjuk az aszfaltozott utat, és egy köves úton mérsékelten mászni kezdünk a Cenkre. Az utat jobb felől kerítés, házak, és vas korlát övezi. Baloldalt a Cenk lombhullató erdeje. Mintegy 900 lépés után egy tisz-

tásra érünk ki, itt valamikor egy kőkereszt állt. Jobbra rálátás nyílik a városra, mi baloldalt visszatérünk az erdőbe, ahol sziklakövek között kígyózik tovább az út. Hamarosan elérjük az útelágazást. A bekötő út a piros háromszöggel jelzett Szerpentinek útjához vezet.

1B. Bekötő út: Lovagok útja, Szerpentinek útja bekötő – Szerpentinek útja, Lovagok útja bekötő

Jelzés: kék sáv

Hossza: 570 m

Szintkülönbség: –30 m

Menetidő: 10 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6328° É; 25,5889° K; 800 m

Végpont: 45,6368° É; 25,5938° K; 770 m

A Lovagok útját egy bekötőút köti össze a Szerpentinek útjával. Útjelző tábla jelzi az elágazást. Egy szép ösvényen haladunk a szintvonalon, a fákra jól láthatóan a kék sáv van felfestve. Balra a Cenk meredek domboldala megy le, hasonlóan jobbra is meredek domboldal található. Az ösvény baloldali szélét helyenként kövekkel erősítették meg. Vegyes erdőben haladunk tovább, a domboldalon virítanak a tavaszi kankalinok (*Primula veris* L.) és erdélyi májvirágok (*Hepatica transsilvanica* Fuss). A fák között bal oldalt idelátszik a város, a Fekete-templom, az Aro szálloda, a Fellegvár. Az ösvény eléggé sziklás, s mintegy 5 perc után egy szerpentinhez érkezünk. Egy balra, majd egy jobbra kanyarral megyünk egy szinttel lennebb. Jobb kéz felől kiálló sziklák, az ösvény enyhén ereszkedik, de továbbra is a szintvonalat követi. Egy vízmóssal találkozunk. Jobb oldalt hatalmas sziklafal. Megjelenik az erdei ibolya (*Viola reichenbachiana* Boreau) is, a fákon gyakran látunk mókusokat (*Sciurus vulgaris* Linnaeus) és énekes madarakat. 10 perc után érjük el a piros háromszöggel jelzett Szerpentinek útját. Egy vízmóssáson átlépve, egy kőpad mellett csatlakozhatunk a szerpentinekhez.

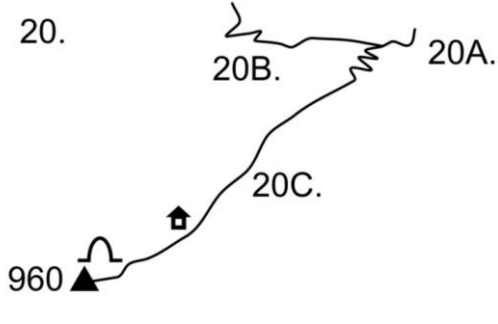
A Cenk-nyerereg az ösvény a *Lovagok* vagy *Lovasok útja* nevet viseli, mert a középkorban itt lehetett lóháton megközelíteni a Cenkben lévő *Brassovia várat*.

1C. Lovagok útja, Szerpentinek bekötő – Cenk nyereg

Jelzés: kék sáv
Hossza: 300 m
Szintkülönbség: +70 m
Menetidő: 10 perc
Jellemzés: könnyű, egész évben járható
Kezdőpont: 45,6328° É; 25,5889° K; 800 m
Végpont: 45,6308° É; 25,5901° K; 870 m

Mintegy 10 perc emelkedés után egy tisztásra érünk, itt ismét egy útelágazás található (45,6308 É; 25,5900 K; 837 m). A sárga háromszöggel jelzett út a Cenk csúcsára visz. Innen pár lépésnyire van a Cenk-nyereg. Köröskörül a tisztáson padok vannak elhelyezve, a nyeret egy kereszt díszíti.

2. Gáborny-lépcsők: 20A.: Dobrogeanu Gherea utca - Gáborny-lépcsők letérő [20B.: Brassó (nagyáruház) - 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög - 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög] - 20C.: Lépcsők - 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög - Cenk-csúcs

<p> <i>Jelzés: sárga háromszög</i> <i>Hossza: 3,8 km</i> <i>Szintkülönbség: +361 m</i> <i>Menetidő: 1 óra 40 perc</i> <i>Jellemzés: közepes nehézségű nyáron, nehéz télen</i> <i>Kezdőpont: 45,6429° É; 25,5982° K; 599 m</i> <i>Végpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m</i> </p>	
--	---

A leglátványosabb Cenkre vezető út, amelyet 1930–31-ben vágtak a sziklába és 2008-ban újjítottak fel. Első szakasza a *Sziklaút*, amelyet a brassói Szépítő Egylet (Verschönerungsverein) hozott létre a Cenk mészkőfalából kirepesztve. Utunkat a Csiga-heggyel szemben, a Dobrogeanu Gherea utcából is elkezdhetjük, ekkor nem nyugatról, hanem északkeletről közelítjük meg a lépcsőket. Így teljesen kimarad a

Sziklaút, viszont az út hossza ekkor csak 3 km, és 1 ¼ óra alatt megtehető.

2A. Gábony-lépcsők: Dobrogeanu Gherea utca – Gábony-lépcsők letérő – Lépcsők

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 169 m

Szintkülönbség: +12 m; -2 m

Menetidő: 5 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6418° É; 25,6069° K; 692 m

Végpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

Az út ezen változata a Cenk és a Csiga-hegy közötti kis nyeregből, a Dobrogeanu Gherea utcából kezdődik. További szakasza:

2A.1. Gábony-lépcsők letérő – Lépcsők

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 98 m

Szintkülönbség: -2 m

Menetidő: 2 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6410° É; 25,6060° K; 704 m

Végpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

A Dobrogeanu Gherea utcától a Gábony-lépcsők felé megyünk. Az útjelző táblától felmegyünk a lépcsőkön, majd jobbra térünk és elmegyünk a házak mellett. Bal oldalt egy sziklafal, benne egy vasráccsal elzárt barlang üreg. A házak végénél egy útjelző tábla jelzi, hogy erre vannak a lépcsők, egy pár lépés után egy másik útjelző táblához és a lépcsők aljához érkeztünk. Itt található az Oskar Alesius-kőpad.

2B. Sziklaút: Brassó (nagyáruház) – 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Lépcsők

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 1 km

Szintkülönbség: +103 m

Menetidő: ½ óra

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6429° É; 25,5982° K; 599 m

Végpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

Ez a másik lehetőség a túra elkezdésére. Itt a Szerpentinek útjával közösen kezdünk, majd áttérünk és végigmegyünk a Sziklaúton. A túra szakaszai:

2B.1. Brassó (nagyáruház) – 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög

Jelzés: piros háromszög, sárga háromszög

Hossza: 77 m

Szintkülönbség: +30 m

Menetidő: 5 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6429° É; 25,5982° K; 599 m

Végpont: 45,6422° É; 25,5983° K; 629 m

A brassói nagyáruház hátával (Star áruház) szemben lévő fára van felfestve az első jel, itt van a tábla is: a Cenk csúcsa a Gábony-lépcsőkön 1 ¾ óra, sárga háromszög jelzés; a Szerpentinek útján pedig 1 ½ óra, piros háromszög jelzés. A kezdőpont a Bulevardul Eroilor vagy a Nicolae Bălcescu utcákból közelíthető meg, amelyen az 50, 50B, 51, 52-es autóbuszok járnak. A kezdőjeltől aszfaltos járdán indulunk felfele, a sárga és a piros háromszögek fel vannak festve a fákra. Jobbra halad el az aszfaltos út, amely a Cenk alatti sétányra vezet (Aleea Tiberiu Brediceanu). Mintegy 130 lépésnél ágazik el a két háromszöggel jelzett út.

2B.2. 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 181 m

Szintkülönbség: +15 m

Menetidő: 5 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható
Kezdőpont: 45,6422° É; 25,5983° K; 629 m
Végpont: 45,6418° É; 25,5981° K; 644 m

Az elágazás után mi balra tartunk és egy kövezett ösvényen megüünk felfele, szerpentinesen. Egy várfalnál találkozunk ismét a lépcsőkön feljövő piros háromszöggel.

2B.3. 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Lépcsők

Jelzés: sárga háromszög
Hossza: 797 m
Szintkülönbség: +58 m
Menetidő: 20 perc
Jellemzés: könnyű, egész évben járható
Kezdőpont: 45,6418° É; 25,5981° K; 644 m
Végpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

A két háromszög másodszori találkozásánál balra térünk, és felfele haladunk egy eléggé széles ösvényen, ez a tulajdonképpeni Sziklaút. A sárga háromszögek frissen festettek, jól látszanak. Egy kiálló sziklaszirtre érünk, az ösvény is eléggé sziklás. Itt megint a szerpentin szerint jobbra térünk, és haladunk felfele az emelkedő ösvényen. Hamarosan balra, majd ismét jobbra térünk. Az ösvény köves, sziklafalak alatt haladunk. Jobbról egy jelzetlen úttal találkozunk, balra haladunk tovább, a fák közül idelátszik a város. Szép kilátás nyílik a Csiga-hegyre. Hatalmas sziklafal alatt megüünk, bal oldalon meredek domboldal. Mintegy 1350 (825 m) lépésnél egy kis fapállóhoz érünk, amelyet bal oldalt vaskorlát zár le. A fapállón haladunk át, az ösvény sziklába vésett, esős időben csúszós. Egy részen az ösvény enyhén lejt, majd ismét emelkedik. 1700 lépésnél (az indulástól számítva mintegy 1 km) egy útjelző táblát találunk, itt jobbra fordulunk, és megérkezünk a Gábonylépcsőkhöz.

2C. Gábonylépcsők: Lépcsők – 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Cenk-csúcs

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 2,8 km

Szintkülönbség: +258 m

Menetidő: 1 óra 10 perc

Jellemzés: közepes nehézségű nyáron, nehéz télen

Kezdőpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

Végpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m

A **2A.**, **2B.** szakaszokat folytatja a Cenk csúcsa felé. Innen kezdődnek a lépcsők, amelyek felvezetnek a Cenk keleti végébe, majd a gerincen haladunk végig délnyugat irányban a csúcsig, az egykori Árpádszobor talapzatáig. Az út szakaszai:

2C.1. Lépcsők – 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 2,5 km

Szintkülönbség: +226 m

Menetidő: 1 óra 5 perc

Jellemzés: közepes nehézségű nyáron, nehéz télen

Kezdőpont: 45,6412° É; 25,6054° K; 702 m

Végpont: 45,6348° É; 25,5945° K; 928 m

Az első lépcső után jobbra haladunk, itt egy faragott kőpad található, amelyet **Oskar Alesius** városi szenátor emlékére állítottak. Felírata: *Memoriae senatoris Oskar Alesius huius viae saxo annis MDCCCLXXXVIII – MDCCCXCVI incisae auctoris*. Innen jobbra haladunk tovább a sziklába vésett lépcsőkön. Jobb oldalt vas korlát. Balra fordulunk, majd szerpentinezve haladunk felfele. A bal oldali hatalmas sziklafalban repedések, vajatok, kisebb barlangocskák találhatók. Mintegy 170 lépésnél a lépcsők megint balra térnek, ide padok vannak építve, a sziklafalon egy faragott emléktábla *1930–1931 Treptele Fr. Gabony Stiege Lépcső* felirattal. A lépcsők már szabályosabbak, viszont jóval meredekebbek. Pár lépcsőfok után jobbra térünk. Szerpentinezen haladunk egyre meredekebben felfele, a lépcsőfokok egyre nagyobbak. Mintegy 15 percnnyire a lépcsők aljáról véget ér a korlát, innen egy ösvény halad tovább az erdőben. Meredeken emelkedik, majd pár lépés után egy újabb jobbra kanyar előtt padok és asztalok találhatók. Szép kilátás nyílik a Csiga-

hegyre, a városra, a Barcaságra, a Lempesre. Ismét egy pár lépcsőfokkal találkozunk. Két kis sziklafal között haladunk, meredeken kell kimászni kiálló sziklák és gyökerek között. Ismét egy asztalhoz érkezünk. Innen tovább folytatódik a meredek emelkedő, sziklákon, kiálló fagyökereken haladunk. Helyenként kapaszkodni is kell. A Cenk gerincén vagyunk, lombhullató erdőben folytatódik a szerpentines ösvény. Egy korlátokkal ellátott rész következik, majd balra, jobbra térünk, követjük a gerincet. Balra egy jelzetlen ösvény indul a Rakodó fele. Egy nagy tisztásra érünk ki a Rakodó fölé. 20 percet jöttünk a lépcsők aljától. Egy gyönyörű fenyőfa alatt asztal, padok. Szép kilátás nyílik a Nagy-kő-havasra, Csukásra, a Rakodó völgyére, a Noára, Négyfalura. A gerincen haladunk tovább a Cenk-csúcs irányába, pár lépés után ismét padok vannak, majd bemegyünk az erdőbe. Fialat lombhullató fák alatt folytatjuk utunkat a gerincen. Az ösvény emelkedik, a gerinc eléggé keskeny és sziklás. Hamarosan elérjük az első antennatornyot, az ösvény enyhén ereszkedni kezd, majd emelkedik. Hat perc után érjük el a felvonó felső megállóját és a Panoramic vendéglőt (45,6353° É; 25,5971° K; 957 m), amelyet balról kerülünk meg. Az épület előtt egy útjelző tábla található: kilátópont 10 perc, Brassó 1 óra a Gábony-lépcsőkön, a Cenk-csúcs 15 perc, a Keresztény-havas csúcs 4 és fél óra, Brassó, a szerpentinek útján szintén 1 óra. A vendéglővel szemben egy jelzetlen úton ki lehet menni a nagy zászlótartóhoz. A csúcs fele a sárga háromszög vezet. Az ösvény a vendéglőtől enyhén ereszkedik, hamarosan egy kis tisztásra érünk. Itt útelágazás van. Balra jelzetlen út vezet, jobbra a szerpentinek útja indul. Előre haladunk tovább, hamarosan, enyhén jobbra térve a BRAȘOV felirathoz és a kilátóponthoz, valamint a Bethlen-barlanghoz érhetünk, enyhén balra térve pedig a csúcsra és az Árpád-szobor talapzatához mehetünk.

2C.2. 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Cenk-csúcs

Jelzés: piros háromszög, sárga háromszög

Hossza: 297 m

Szintkülönbség: +32 m

Menetidő: 5 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6348° É; 25,5945° K; 928 m

Végpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m

A Cenk csúcsára közösen vezet fel a piros háromszöggel jelölt Szerpentinek útja és a sárga háromszöggel jelölt Gáborny-lépcsők útja. Az ösvény emelkedik, sziklás, pár lépcsőfokon felmászva egy szép kilátóra érünk, baloldalt a Cenk csúcsát jelző csőpiramis (háromszögelési pont). Gyönyörű kilátás nyílik a Keresztény-havasra, Nagy-kő-havasra, a városra, valamint a teljes Barcasági-medencére. Jobb oldalt a volt Árpád-szobor megmaradt talpzata.

3. Szerpentinek útja: 3A.: Cenk-csúcs – 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Szerpentinek útja, Lovagok útja bekötő – Piros háromszög szétválás [- 3B.: Kabin alsó megálló] – 3C.: 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Brassó (nagyáruház)

<p>Jelzés: piros háromszög Hossza: 3,2 km Szintkülönbség: -361 m Menetidő: 1 óra Jellemzés: könnyű, egész évben járható Kezdőpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m Végpont: 45,6429° É; 25,5982° K; 599 m</p>	<p>21.</p>
---	------------

A Cenk csúcsáról 25 szerpentinén mehetünk le a városba. A turista-utat 1837-ben építették ki. A Cenk alatti sétányhoz közeledve az út elágazik, mindkét további rész piros háromszöggel van jelölve, az egyik a cenk felvonó-kabin alsó megállójához vezet (3B.) és mintegy 300 m-rel rövidebb, a másik pedig a brassói Star nagyáruházhoz (3C.) ér le. A túraút szakaszai:

3A. Szerpentinek útja: Cenk-csúcs – 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Szerpentinek útja, Lovagok útja bekötő – Piros háromszög szétválás

Jelzés: piros háromszög
Hossza: 2,8 km
Szintkülönbség: -297 m
Menetidő: 50 perc
Jellemzés: könnyű, egész évben járható
Kezdőpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m
Végpont: 45,6394° É; 25,5950° K; 663 m

A turistaút **3A.** szakasza a Cenk csúcsáról indul és a szerpentineken levezet a piros háromszög jelzés elágazásáig. Az első szakasza meg-
egyezik a **2C.2.** szakasszal, további szakaszai:

3A.2. 3. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Szerpentinek útja, Lovagok útja bekötő

Jelzés: piros háromszög
Hossza: 1,6 km
Szintkülönbség: -149 m
Menetidő: ½ óra
Jellemzés: könnyű, egész évben járható
Kezdőpont: 45,6348° É; 25,5945° K; 928 m
Végpont: 45,6368° É; 25,5937° K; 779 m

A Cenk csúcsról a sárga háromszöggel közös szakaszon megyünk le az elágazásig. A letérő után a lombhullató erdőben halad az ösvény, sziklás, gyökeres talajon. Éles szerpentineket vesz, balra, jobbra kanyarok, helyenként fákkal van megerősítve az ösvény széle, hogy ne csúszson el az út. Az ösvény fölött helyenként sziklafal. A jelzések jól láthatók, frissen festettek, helyenként a sziklafalon, helyenként a fákon található. 1360 (830 m) lépésnél falépcsőkön megyünk le, és itt haladunk el a felvonó kábelje alatt. 10 perce indultunk fentről. Éles balra kanyar, majd pár lépés után a szerpentin egy szinttel lejjebb ismét át-
megy a drótkötél-pálya alatt. Itt a szerpentinek rövidebbek, majd az-
után következnek egy meredekebb, hosszabb szakasz. Az út korlátokkal van balról lezárva. Innen szép kilátás nyílik a városra. 2075 lépésnél (újabb 450 m) egy kőpadot találunk. Balra egy útelágazás van, amivel egy szerpentin-
t le lehet vágni. Megint a kábel alatt haladunk el, majd ismét kőpadot találunk. Ezután, a következő szerpentine-
n érjük el a

drótkötél-pálya felét. Itt, fölöttünk találkozunk a két kabin. A kábel alatt halad el a Cenkre vivő vízvezeték is. Röviden szerpentinezve haladunk tovább. Minden kanyarnál kőpadok. Az egyik kőpadnál találkozunk a kék sávval jelzett ösvénnyel, amelyen 10 perc után juthatunk át a Lovagok útjára.

3A.3. Szerpentinek útja, Lovagok útja bekötő – Piros háromszög szétválás

Jelzés: piros háromszög

Hossza: 838 m

Szintkülönbség: -116 m

Menetidő: ¼ óra

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6368° É; 25,5937° K; 779 m

Végpont: 45,6394° É; 25,5950° K; 663 m

A letérő után a szerpentineken folytatjuk tovább utunkat. Lombhullató erdőben haladunk, rövid szerpentineken. A köves, sziklás, meredek ösvény helyenként fatörzsekkel van megerősítve. Később a szerpentinek hosszabbak lesznek, majd sziklás részhez érünk, sziklákon kell lemászni. Az ösvény széles, kidőlt fák vannak az ösvény mentén. Már egész közel vagyunk a Cenk aljához. Az erdőbe jelzés nélküli utak indulnak. A fák közül kikandikál a lenti várfal. Egy padhoz érve az ösvényt egy jelzés nélküli út keresztezi, majd szétválék a piros kereszttel jelzett ösvény: a bal oldali ág a kabin alsó megállójához vezet (**3B.**), a jobb oldali továbbmegy a nagyáruházhhoz (**3C.**).

3B. Szerpentinek útja: Piros háromszög szétválás – Kabin alsó megálló

Jelzés: piros háromszög

Hossza: 138 m

Szintkülönbség: -12 m

Menetidő: 3 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6394° É; 25,5950° K; 663 m

Végpont: 45,6390° É; 25,5931° K; 651 m

A bal oldali ág viszonylag rövid, a jelzést követve egy eléggé széles úton lépcsőkhöz érünk, majd a lépcsők alatt, a kabin alsó megállója mellett ér véget a szerpentinek útja. A 960 m magas Cenkre 2950 m-es út vezet fel 25 szerpentinén, 1 óra alatt. A turistautat 1837-ben építették ki. A lépcsők alatt egy filegória található, itt halad el a Cenk alatti sétány, a lépcsőkön pedig a várfalhoz érhetünk.

3C. Szerpentinek útja: Piros háromszög szétválás – 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög – Brassó (nagyáruház)

Jelzés: piros háromszög

Hossza: 455 m

Szintkülönbség: -64 m

Menetidő: 10 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6394° É; 25,5950° K; 663 m

Végpont: 45,6429° É; 25,5982° K; 599 m

A túraút ezen szakasza a Brassói nagyáruházhoz (Star áruház) vezet le, a Cenk alatti sétánnyal párhuzamosan. Ez a rövid szakasz is újabb szakaszokra bontható:

3C.1. Piros háromszög szétválás – 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög

Jelzés: piros háromszög

Hossza: 284 m

Szintkülönbség: -19 m

Menetidő: 5 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6394° É; 25,5950° K; 663 m

Végpont: 45,6418° É; 25,5981° K; 644 m

A piros háromszög másik ága, a jobb ága előre halad, tovább folytatódik a szerpentinén. Az ösvény enyhén ereszkedni kezd. Bal oldalt jól látszik a város, de már a Cenk alatti sétány és. Egy új kanyart tesz hozzá az ösvény a szerpentinekhez, majd hamarosan a Cenk alatti sétányba érünk. Itt egy útjelző tábla található, miszerint a Cenk csúcsa 1, 1 ½ óra

alatt érhető el, az aszfaltozott sétányon megyünk tovább, elhaladunk egy pad, majd a várfal egy kiugró részének kapuján. Pár lépés után érjük el a 2. elágazást (sárga háromszög, piros háromszög találkozója).

3C.2. 2. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög - 1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög

Jelzés: piros háromszög

Hossza: 94 m

Szintkülönbség: -15 m

Menetidő: 3 perc

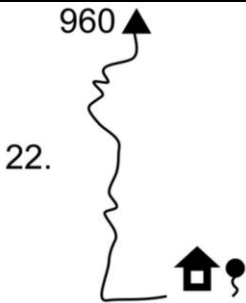
Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6418° É; 25,5981° K; 644 m

Végpont: 45,6422° É; 25,5983° K; 629 m

A két ösvény keresztezésétől (a sárga háromszöggel jelölt Gábonylépcsők, valamint a piros háromszöggel jelölt szerpentinek útja) balra tartunk és a lépcsőkön megyünk le, majd ismét találkozunk a Gábonylépcsők útjával (1. elágazás: sárga háromszög, piros háromszög). Ez után tovább folytatjuk utunkat a **2B.1.** szakaszon, és a Star nagyáruházhoz érünk.

4. Brassovia vára: Tompa-vendéglő - Kék és sárga háromszögek találkozója - Cenk-nyereg - Cenk-csúcs

<p><i>Jelzés:</i> sárga háromszög</p> <p><i>Hossza:</i> 2,3 km</p> <p><i>Szintkülönbség:</i> +236 m</p> <p><i>Menetidő:</i> 1 óra</p> <p><i>Jellemzés:</i> könnyű, egész évben járható</p> <p><i>Kezdőpont:</i> 45,6223° É; 25,5944° K; 724 m</p> <p><i>Végpont:</i> 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m</p>	
--	--

Ha a jelzés szerint a Gábonylépcsők folytatásának tekintjük, akkor délkelet-északnyugat irányban szeli át a Cenk-et. A Rakodóból, a Tompa-vendéglőtől indul a jelzett ösvény, ezt legegyszerűbben a 3-as, 10-es

trolibuszok, valamint a 30-as, 31-es, 32-ös autóbuszok végállomásától közelíthetjük meg, tovább folytatva utunkat délnyugatra a Rakodó völgyén felmenő jelzetlen szekérúton, avagy a Cenk alatti hátsó sétányon. A túra szakaszai:

4.1. Tompa-vendéglő – Kék és sárga háromszögek találkozója

Jelzés: sárga háromszög, kék háromszög

Hossza: 410 m

Szintkülönbség: +72 m

Menetidő: 10 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6223° É; 25,5944° K; 724 m

Végpont: 45,6223° É; 25,5911° K; 796 m

A Tompa-vendéglőtől egy kis patak partján indulunk felfele a Cenk-re, követjük a sárga háromszög és a kék háromszög jelzéseket. Mindkettő fel van festve. Egy vízmosáson megyünk felfele. Meredek az ösvény. Hamarosan, a vízmosás tetején elágazik a sárga háromszög a kék háromszögtől. Innen a kék háromszög 2 ½–3 óra alatt a Pojánába vezet, a sárga háromszög pedig 1 óra–1 ¼ alatt a Cenk csúcsára.

4.2. Kék és sárga háromszögek találkozója – Cenk nyereg

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 1 km

Szintkülönbség: +74 m

Menetidő: 25 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6223° É; 25,5911° K; 796 m

Végpont: 45,6308° É; 25,5901° K; 870 m

A jelek szétválása után jobbra térünk, követjük a sárga háromszöget, egy széles útra értünk ki, amely a egyes erdőben kigyózik felfele. Sziklák, gyökerek között, fiatal fenyőkkel szegélyezett ösvényen haladunk. Helyenként bal kéz felől idelátszik a Rakodó völgye, a város. A meredek után csak enyhén emelkedik, többnyire a szintvonalat követi.

Bal oldalt meredek domboldal felfele, jobb oldalt meredek völgy. Egy kanyarnál, bal kéz felől szép kilátás nyílik a Csukásra, majd egy rövid útszakasz után előttünk meg is pillantjuk a Cenk-nyerget. Jobb kéz felől, a domboldalon, idelátszanak a volt Brassovia vár falai, és egy széles szekérút indul tovább, fel a csúcs felé. A padokkal körberakott Cenk-nyeregbe érkezünk, középen egy faragott kereszt. Bal kéz felé haladva pár lépés múlva elérjük az útkereszteződést jelző táblát. Az útjelző tábla szerint Brassóba fél óra alatt juthatunk a kék sávon (Lovagok útja), a másik irányban pedig a Keresztény-havas csúcsra, a Nagy-Krukkon át.

4.3. Cenk nyereg – Cenk-csúcs

Jelzés: sárga háromszög

Hossza: 900 m

Szintkülönbség: +90 m

Menetidő: 25 perc

Jellemzés: könnyű, egész évben járható

Kezdőpont: 45,6308° É; 25,5901° K; 870 m

Végpont: 45,6341° É; 25,5929° K; 960 m

A Cenk-nyeregből széles, autóval is járható szekérút serpentinezik a csúcs felé, egy darabig ezen halad a jelzés. Az út mentén a meredek domboldalon Brassovia várának egykori falmaradványai (45,6315° É; 25,5913° K; 880 m). Ezek helyenként térdmagasságig is felérnek. A széles úton haladunk felfele, jobb oldalon az egykori várfal, és egy kiemelkedő tisztáson, bokrok alatt a vár kútja (45,6325° É; 25,5926° K; 922 m). A kút mögött sziklatömbök, a hátuknál egy hatalmas szakadék. Itt balra letérünk a széles szekérútról, a sárga háromszöggel jelzett ösvény felfele halad a csúcs irányába, a tisztáson alig található egy-két fa. Az egykori Árpád-szobor talapzatára érünk fel, mellette a csúcsot jelző csőpiramis (háromszögelési pont).

A régi Enciánok válogatott írásai
Encián, 1936. augusztus II. évfolyam, 8. szám

A „Brasovia” vár

Ha a régi lovagúton felkapaszkodunk a cenki nyeregbe és innen a hegycsúcs felé fordulunk, mintegy 40. méternyíre a Cenktető alatt egy hajdani várnak az omladékait látjuk, mely a hegyhát egész szélességét uralja. Ez a várfal a vidék területileg legnagyobb és védelmi szempontból legerősebb várának, a Brasoviának az omladéka. Háborús időkben itt találtak menedéket a környék telepesei.

A vár egy szabálytalan háromszöget képezve alkalmazkodik a terep alakulatához. Három út vezetett fel a várba, egyik a Rakodó völgyből, a másik a hegyháti nyeregből, a harmadik pedig a város felőli oldalról. Legfontosabb volt a 60 méterrel lennebb fekvő nyereg út, mivel a hegyhát képezte a külső erősséget. Ez egy 15.000 m. — terület, mely árkokkal, földhányásokkal és cölöpözéssel volt megerősítve. Külső erődből a várba vezető út mindkét oldalát szédítően meredek sziklafalak szegélyezik. A nyeregből vezetett le a legrövidebb út (a mai Lovagút) a 200. méterrel lennebb fekvő telephez, a védősereg a békebeli lakásához. Érdekes a város felőli bejárat, ahol egymáshoz közel 4 nyílást találunk, szélességük 0,96 m–1,18 m. Ezen bejáratok a falban még ma is tisztán láthatók. A várfal szélessége a város felőli oldalon 0,80 m. Erről az oldalról jövő támadást kövek legördítésével könnyen vissza lehetett verni. A várfal többi része 1,70—1,80 m széles. A nyereg felőli főkaput, (melyen könnyebb szekerekkel is közlekedtek) egy hatalmas

őrtorony védte, mögötte volt a nemrég feltárt kút és a föléje épített Sz. Leonhard kápolna. Hogy fent a hegycsúcson voltak-e erődítések, nem tudjuk megállapítani, mivel 1896-ban, a szobor felállításakor a terepet feltúrták és feltöltötték.

Hogy a Brasovia várat kik és mikor építették, erre nincsenek adataink. A múlt század végén még a lovagrend építményének tartották, akik 1211—25-ig itt tanyáztak, Jul. Teutsch, az itteni szász múzeum nemrég elhunyt igazgatója szláv eredetűnek tartotta a várat. Szerinte a város román és magyar elnevezése a szláv Baras-ból származik, amely szó magyarul annyit jelent, mint: védelem, erődítmény, vagy vár. Ez pedig vonatkozhatik a cenki várra is. A várat a székely grófok már használták. Az Árpád házi királyok határvédelmi módszere ugyanis ez volt: A lakott területeken kívül, a határ felé jókora területet lakatlanul hagytak, melyet sivár pusztasággá formáltak át. Patakokat, folyókat helyenként fel-dugtak, gátakkal elzártak, hogy szükség esetén vízzel eláraszthassák a vidéket. Erdőket döntöttek ki az ellenség felé, más helyen bokrokat ültettek, hogy ezáltal az ellenséget meggátolják az előnyomulásban. Az ilyen védelmi területen csak a védsereg telepedését tűrték meg. Itt vezettek keresztül az ország belsejébe vivő utak, melyeket erős várak védelme alá helyeztek. Ezt a határvédelmet a székely grófok látták el, ilyen székely erőd lehetett a Brasovia is.

Ezek a várak mind magasabb pontokon épültek, és ha nem is a székelyek építették, annyi bizonyos, hogy ők nagyobbították, ők használták és ők védték e várakban az ország határait. A fejlett építészeti technika arra vall, hogy a Brasovia a népvándorlás idejéből származik. Mivel ezen a vidékén a gótok és gepidek laktak 600 évig, föltehető, hogy ők építették a várat. A Székelyföldön gyakori kisebb várakat azonban a székelyek építették, a XII—XIV-ik században. Ott is sok várat találunk, ép úgy, mint itt a Barcaságon, bizonyítékaul annak, hogy a Székelyföld ugyancsak határ menti terület volt és hogy a Kárpátok hegylánca egymagában nem nyújtott elég védelmet.

A Brasovia várat a tatárjárás után megnagyobbították, IV-ik Béla rendeletére. 1241-ben, húsvét napján ugyanis a tatárok a Barcaságot védő sereget vezérestől együtt lemészárolták, ezen okulva rendelte el a király a vár megerősítését.

Az egyedüli okmány, amely a Brasovia várra vonatkozik, a Hunyadi János hadvezérnek a városhoz intézett pergamenje, amely a vár lebon-

tását rendelte el. A latin nyelven irt okmány keltezése 1455. november 19.

A vár lebontására a bölcs vezér azért utasította a brassóiakat, hogy a folyton megújuló török támadások elől ne a várba meneküljenek, hanem a lebontásnál nyert anyagot felhasználva erősítsék meg a város falait és védjék tűzhelyeiket.

A történelem lapjain a vár 1421—22-ben szerepel utoljára, amikor Murád szultán feldúlta várost, a védősereget lemészárolta, a tanácsot fogságba hurcoltatta. Csak azok menekülhettek meg, akik a cenki várban kerestek menedéket.

A Hunyadi parancsával egy időben még egy okmány érkezett Brassóba, Dionysius kardinálistól, Romából, amelyben engedélyezi a várban Szt.-Leonhard kápolnának a lebontását, kötelezve azonban Krausz Gáspár brassói királybíró, hogy Szt. Leonhard dicsőségére a Szűz Mária templomban (mai Fekete-templom) egy oltár építtessék.

Ennek a kápolnának alapjait három év előtt tárták fel és érdemes megtekinteni.

Jakab Antal ■

Encián, 1939. szeptember V. évfolyam, 9. szám

A Tâmpa–Czenk

Brassó város legszebb és egyben legérdekesebb közeli kirándulóhelye a Czenk. A belváros délkeleti része fölött büszkén emelkedik meredek szíklakupjával 960 méterre a tenger színe, 360 méterre a belváros színe fölött. A város felőli oldalon szép bükkfa erdő borítja a hegyoldali, míg a Rakadó felőli hegyhát kopár, csak alsó részét fenyvesítették. A Czenkre 4 út vezet fel, melyek közül legkönnyebb a szerpentin út, amelyet 1837-ben építettek. Legrövidebb útja a Lovagút, amely a legrégebb. Ezt az utat még a czenki vár-órség használta. A hegyháti nyeregbe vezet fel, (850 m) innen jutunk be a régi Brassovia vár falai közé. E falak helyenként 2 m magasak, az egész Czenktetőn

tisztán kivehetők. (Kivéve a szobor környékét.) A vár eredetére nincsenek biztos adatok, esetleg a népvándorlás idejében épült, de a székely grófok korában, az akkori határvédelmi rendszernek megfelelően már fontos szerepet töltött be. 23 000 m² területével a vidék legnagyobb erődítményét képezte. A várat 1455-ben Hunyadi János kormányzó rendelkezésére bontották le.

A Czenk ormáról páratlan kilátást élvezünk a városra és a körülötte lévő dombok és rónán túl a csiki, háromszéki és baróti hegyekre.

Jakab Antal ■

Encián, 1938. május IV. évfolyam, 5. szám

A Tâmpa–Cenk

Az utasnak, aki észak felől közelíti meg Braşovot, már messziről feltűnik ez a jellegzetes hegy, amely közvetlenül a városunkból emelkedik ki és mint őr uralkodik a város felett. Közelebb érve mind jobban kibontakozik alakja, és mint egy fekvő oroszlán, úgy terül el hosszában a város mögött... A Tâmpa–Cenk 957 méter magas, de feljutni nem nehéz, mert városunk 660 m magasságban fekszik. Aki idegen Braşovba jön, nem mulaszthatja el azt, hogy ne menjen fel a Tâmpa–Cenkre és ne gyönyörködjék az onnan látható gyönyörű tájban.

A Tâmpa–Cenk séta útjain, valamint a csúcson a városi turista hivatal útmutató tábláin könnyen, áttekinthetően fel vannak tüntetve az utak, azonkívül is jól le vannak jelezve. E jelzéseket Lehmann Károly turistatársunk készítette a város megbízásából. A legkényelmesebb és legjáratottabb a kanyarút, amely 25 kisebb-nagyobb fordulóval egy óra alatt vezet fel a tetőre. Ez az út sárga-vörös jelzéssel van ellátva. A második főút a lovaghágó és a harmadik a legszebb, a „Gábonylépcsők”.

Szentgyörgy napjának reggelén másodmagammal elindultam a Tâmpa–Cenkre, ebben az évben először. A vén fekete tempлом órája 9-et ütött, amikor a Tâmpa–Cenk szikla útján felfelé ballagtunk. Ez a szikla út, amelyet a braşovi szépítő egyesület, Verschönerungsverein, hozott

létre, sok helyen a Tâmpa–Cenk mészkő falából van kirepesztve s mélyen lenyúló falépitménnyel van kiszélesítve. A keskenyebb helyeken fa korlát volt, melyet azonban barbár kezek tönkre tettek és eddig még nem hoztak rendbe. Az útnak több pontjáról lebilincselő panoráma fogja meg az embert. Nemsokára elérkeztünk a lépcsős út bevezetéséhez, ahol egy kis tisztáson egy emlékpád áll, melynek hátán a következő szavak emlékeztetik a sétálót az elhunyt városi tanácsos érdemére: *Memoriae Senatoris Oskar Alesius huius viae saxo annis MDCCCLXXXVIII – MDCCCXCVI incisae autoris.*

Itt kezdődnek a lépcsők. A lépcsők cementből és vaskorláttal vannak ellátva, apró fordulókkal vezetnek felfelé. Alig megyünk pár kanyart a sziklafalba márvány táblán olvassuk az út nevét:

1930–31

Treptele

Fr. Gábony

Stiege lépcső

Még egy darabig tartanak a cementlépcsők, majd fokozatosan a lépcsők mind hiányosabbak lesznek, mintha az útkészítők kedvüket vesztették volna, a cementezés elmarad, csak terméskőből vannak, utána apróbb kövekből, majd feljebb lépcső híján egy-egy fagerenda van az úton keresztbe fektetve, tovább pedig egyszerű ösvényen haladunk a gerinc felé. Fent a gerincen egy kicsit unalmassá válik az út, míg végre a Tâmpa–Cenk nyergében vagyunk. Itt ízléstelen táblák csalogatják a kirándulókat Tâmpa–Cenk falában lévő vendéglőbe. Érdekes ez a vendéglő is a sziklafalban van az Apáca később Bethlen barlangnak nevezett sziklaüreg és fecskéfészekként hozzálapul a nyári vendéglő, ahol a tátongó mélység fölé épített vaserkélyen a vendégek kipihenhetik fáradalmaikat, gyönyörködve az alattuk elterülő város képén. Mi nem engedünk a csábításnak, nem térünk be a vendéglőbe, hanem felmegyünk a csúcsra, ahol az ott épített kő-mellvédőről csodáljuk a látnivalókat. Itt a csúcson áll az egykori Árpád szobor talapzata, s ennek tetejéről egy kb. 10–15 méteres zászlórúd nyúlik a magasba.

Tekintetünk végig kalandozik a láthatáron. Távolból ide ragyog a Bod-i cukorgyár ablakain megtört napfény, mellette nem messze, szinte csak sejtve emelkednek fel a magasba, mint két felkiáltójel a „Radio România” antenna tornyai. Mellette keskeny füstcsíkot fedezünk fel, mely mögött kis fekete vonal mozog, egy közeledő vonatot látunk. Kö-

zelebb az I.A.R. a repülőgépgyár hatalmas telepe köti le a figyelmünket. Ahogy ezt szemléljük, egy gép emelkedik fel a repülőtérről a magasba és szép lassan eltűnik a szemünk elől. Arrébb fekete füstfelleg lebeg a nagyállomás felett, itt minden fekete a sok füsttől.

A kilátó alatt a meredeken lecsapódó Tâmpa–Cenk oldaltövében elragadó madártávlatban tárul fel előttünk a völgyet betöltő város, vörös és barna födélcsúcaival, fehér szalagok módjára szétágazó utcáival, a piac terén hangyaszerűen nyüzsgő lakóival. Egyes épületek, főképen a fellegvár csillagalakja, az ódon Fekete-templom, a Tanácsház, az iskola, s a Szt. Miklós templom ragyogó pléh tornyocskáival meglepően éles körvonalakkal válik ki a lábaink alatt elterülő háztenger plasztikus képéből. A házak között üdítően hatnak a szemre a zöldellő sétateretek, főként a pompás park, melynek szép szabályos virágágyásait, útjait tisztán láthatjuk. A belváros szemlélődésétől elfáradt szem, tovább halad a kifelé terjeszkedő külváros felé. Új utcák, házsorok mindenfelé. Városunk terjeszkedik minden irányba, a lábosok száma az utóbbi években már elhagyta a százezres számot. A legszebb innen a magasból mégis talán a Schei–Bolgárszeg nevű városrész, ahol a házak, utcák között szép zöld kertek vannak s a kertben gyümölcsfák, májusban pedig a sok virágzó fától olyan az egész városrész, mint egy óriási virágcsokor.

A távolból fehérén átcsillognak a havasok csúcsai. Messze északon a persányi hegyek körvonalait látjuk. A Magura–Codlii–Kotla, a tövében fekvő Codlea–Feketehalom nagyközséggel már közelebb van, e mellett látjuk a Piatra Craiului–Nagy-királykő patkóalakú tar gerincét és a hozzá csatlakozó Bucegi–Bucsecs havas csúcsait. Közelebb a Cristianul Maré–Keresztény-havas, a Piatra Mare–Nagy-kőhavas zárja el a kilátást. Ettől keletre a Ciucas–Csukás cikcakkos csúcsait látjuk. Északra a Țara-Bârsei–Barcaság termékeny rónája sok-sok községével, amelyek közül a legközelebbi és legnagyobb Satulung–Hosszúfalu.

Miután kigyönyörködtük magunkat elindultunk lefelé. Utunk a Brasovia váron visz keresztül, megtekintjük a pár év előtt feltárt kápolna romjait, majd a Lovaghágón keresztül leereszkedünk a városba. Mire leértünk a Piața Unirii–Porond térre, dél volt. Innen még egyszer visszaneztünk a Tâmpa–Cenk és búcsút intettünk neki: a viszontlátásra!

T. ■

Az ENCIÁN vicces oldala

Történetek „brassói” turistákkal

Székelyföldön kirándulnak a brassói turisták. Szép az idő, de a székely juhász mégis azt tanácsolja nekik, hogy ne sátorozzanak le, mert nagy és hosszú vihar lesz. A turisták nem hisznek neki, a tévé mást mondott, és e miatt keményen ráfáznak.

Következő évben ismét székelyföldön kirándulnak, fordulnának vissza, de a székely bácsi szép időt jósol, és lőn, elvonulnak a felhők és kisüt a nap. A harmadik évben eleve megkeresik a székely bácsit, de az csak megvonja a vállát.

- De hát hogy nem tudja, Józsi bá?
- Hát, elromlott a rádióm, fiam.

•

Ha nem lenne a hűtőszekrény és a televízió olyan messze egymástól, a legtöbb embernek teljesen kimaradna a sport az életéből.

•

Ha két hideg, esős nap után ragyogó napsütésre ébredsz, akkor biztos, hogy hétfő van.

•

Egy brassói turista sétál a tengerparton. Egyszer csak meglát egy táblát: „Sirályok eladó”. A turista odalép az áruhoz:

– Mennyi egy sirály?

– 100 lej.

A turista átnyújt egy százast, az árus elteszi, majd felmutat az égre:

– Az ott a magáé.

•

Általában könnyű észrevenni, ha jó úton jársz. Hegynek felfelé vezet.

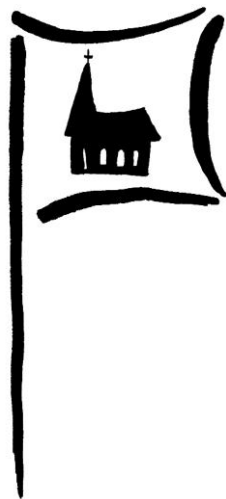
•

A nagy gazdasági válság elérte Brassót is, az utcákon alig kószál egy-két turista. Egy napon német turista érkezik a városba és megáll egy kis panziónál. Mondja a tulajdonosnak, hogy szívesen megnézné a szobákat. Kaucióként letesz a pultra 100 eurót, a tulajdonos pedig átad neki egy pár szobakulcsot.

Amikor a látogató felmegy a lépcsőn, a tulaj fogja pénzt és rohan a szomszédos henteshez, hogy kifizesse tartozását. A hentes fogja a 100 eurót és szalad a paraszthoz kifizetni a tartozását. A paraszt felkapja a pénzt és rohan a szövetkezeti raktárba a tartozását rendezni. Az ott lévő ember rohan a pénzzel gyorsan a kocsmába és rendezi tartozását. A kocsmáros odacsúztatja a pénzt a kocsmában ülő helyi testi szabadfoglalkozású hölgynek, akinek a szolgáltatásait ebben az ínséges időben hitelbe vette igénybe. A hölgyemény elteszi a pénzt és szalad a panzióba, hogy kifizethesse az elmaradt szobabérleti díjakat. A panzió tulajdonosa visszateszi a pénzt a pultra. Ebben a pillanatban a német turista visszaérkezik a hallba és közli, sajnos egyik szoba sem felel meg neki. Fogja a 100 eurót és elhagyja Brassót.

Tanulságok: senki nem termelt semmit. Senki nem keresett semmit. Minden résztvevő rendezte a tartozását és optimistán tekint a jövőbe.

■

Keöpeczi Sebestyén József

A Cenk-hegyi Brasovia- vár temploma

Az ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK 121. számaként, DR. GYÖRGY LAJOS szerkesztésében jelent meg 1940-ben Kolozsváron az E. M. E. (Erdélyi Múzeum-Egyesület) kiadásában, a MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET B.-T. nyomtatásában.

*Szent-Kereszthegyi KRATOCHVIL KÁROLY
ny. m, kir. altábornagy Úr Ó Nagyméltóságának,
Erdély volt katonai- s a Székely Hadosztály parancs-
nokának, a katonai Mária Terézia Rend lovagkeresz-
tes Vitézének stb., vészterhes időkben Erdély meg-
mentésére és a bolsevizmus leküzdésére alakult Szé-
kely Hadosztály megszervezőjének,
Európa keresztény kultúrája hős védelmezőjének —
parancsnokomnak hűséges ragaszkodással
a Szerző.*

A keresztény művészet határtalan, mint maga a keresztény eszménység.

Bár a kereszténység lényegében csupán a vallási térre látszik szorítkozni, mégis gondviselés szerűen vonatkozik az emberi élet minden körülményére, minden mozzanatára. Az embert minden életmegnyil-

vánulásában vezeti, kötelességeit megszabja, a keresztény etika örök — lényegében változatlan, de az élet körülményeihez alkalmazkodó — törvénye szerint.

Ez az eszményiség a művésznek nem állít más korlátot, mint a keresztény etika örök törvényeit. A keresztény miinek célja a tanítás, emlékeztetés és az abból folyó lelki épülés és a vigasztal ódás, tehát az ember szellemét és kedélyét, egész lelkeségét igénybe veszi és foglalkoztatja. Nem az abszolút uralom ridegsége, hanem a szeretet melege, a bűntudat és a beismerést követő megbocsátás a lényege. Ebből folyólag hitetlen művész keresztény művet nem alkothat, mert műve csupán külsőségeiben volna keresztény, szellemi tartalma merőben idegen és hamis lenne.

Nyugat dogmája is, bár lényegében változatlan és örök, alkalmazkodik az élethez, s így történelmi fejlődésnek nyomán halad. Vele karöltve állandó fejlődésnek van alávetve Nyugat egyházművészete is, a keresztény emberiség fejlődő értelmét, szellemvilágát nemcsak követve, hanem vezetve. A Nyugat szellemvilágát fejlődésében lépésről-lépésre követő — bár Örök-lényegű — dogmával szemben a Kelet örökre megszabott konzervativizmusa dogmája teljesen lezárt és megmerevedett. Vele együtt természetesen egyházművészetének fejlődése, továbbképzése is mindörökre megmerevült. A művészet kézművességgé hanyatlott.

A középkorban két kultúrközpont versengett egymással a lelkek feletti hatalomért, mely egyúttal a politikai hatalmat is jelentette: Róma és Bizánc.

Egy kivételesen bölcs elme, kit a Mindenható egyúttal a legfőbb világi hatalommal is felruházott, Szent István király, a szegények és szolgák korábban titkolt, sőt üldözött hitét államvallássá nyilvánítván, nemzetünket Örök időkre Nyugat kultúrájához csatolta. Róma hitből és szeretetből fejlődött, műveltségének éltető kisugárzása áldásosán és soha el nem múlóan megtermékenyítette eleink lelkét.

Az a műveltség, mely a nyugati nagy kultúrközpontból, Rómából, sugárzott széjjel, itt a Kárpátok hatalmas vonulatáig terjedt. Mi, székelek vagyunk az a nemzet, mely a legtávolabbi Keleten — Bizánc más világnézeten alapuló műveltsége határán, szívvel-lélekkel Nyugat eszmeköréhez, szellemvilágához, műveltségéhez csatlakozott.

A bizánci kultúrának egyetlen középkori emléke sem fedezhető fel Erdélyben, mert minden ősi keresztény emlékünkhöz a Nyugat világnézetéhez való teljes és őszinte kapcsolódásunkról tanúskodik.

*

A keresztény eszményiség és érzület terjesztésének leghatalmasabb eszköze a templom.

A keresztény templomépítő művészet nemzetünk megkeresztelkedésével, a XI. századdal kezdődik.¹⁷

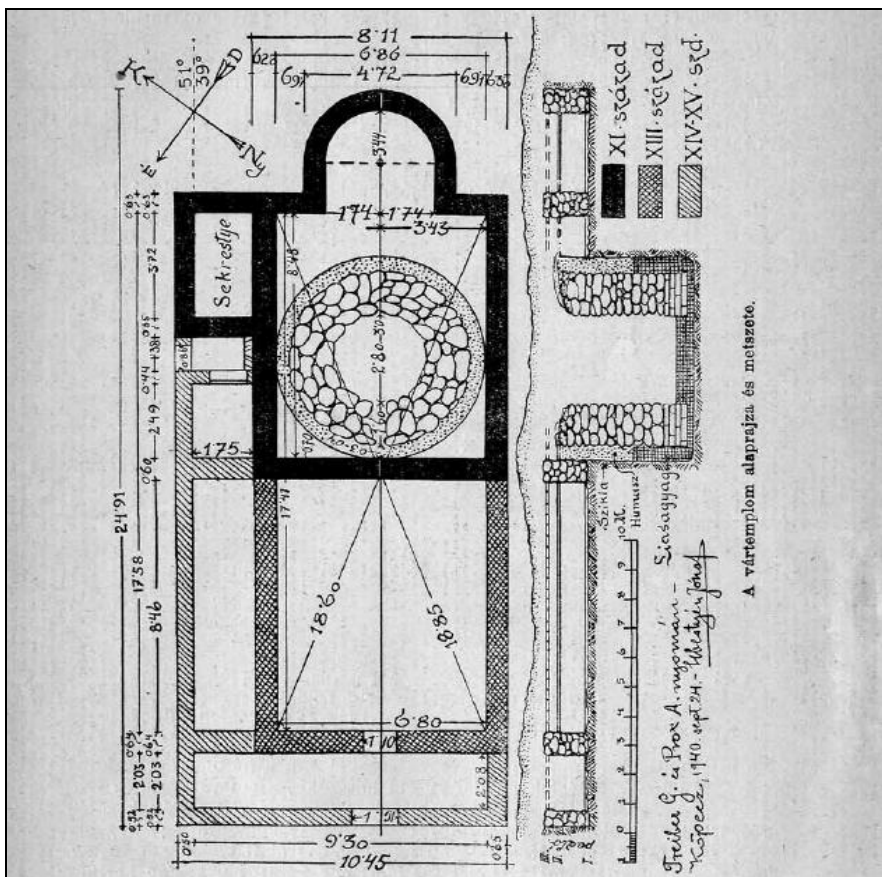
Első templomaink kicsinyek, egyszerűek voltak; e templomaink mégis kiválóan értékesek, mert Nyugat világnézetének, keresztényi érzületének, hitének legkeletibb határkövei: ugyanannak a nyugati szellemvilágnak szülöttei, mely ott a nagy alkotások genezise volt.

Ilyen kis templom volt az, melynek alapjait dr. Antoni Erhárd, a brassai Barcasági Szász Múzeum volt asszisztense, 1934 nyarán a braszó Cenkhegy magaslatán, a csúcstól délre, a középkorban lebontott Brasovia-vár délnyugati szögében felfedezett. E hajdani templom volt azon első kereszténységünk kori, Nyugat műveltségét határoló temp-lomsor legdélibb tagja, melynél e sor nyugatra fordul.¹⁸

Dr. Antoni gondos és szakszerűen vezetett munkája eredményeként egy kisebb, románkori csarnoktemplom alapjai bontakoztak napvilágra a gyepel bevont humuszréteg alól. A templomtól északra több épületmaradványt rejteget a föld, köztük egy hat kamrából álló sort, valószínűleg kolostor-cellákat. Ez a kamrasor a vele derékszöget alkotó templommal, másoldalon a várfallal egy udvart zár körül, melyhez a Ragadó völgyből egy ma is meglevő út vezet. Az egész — magaslati helyzetéből következően — egy szerény benedekrendi kolostor lehetett.

¹⁷ A XI. században mindenütt rendkívül erős templomépítkezés folyt, mely a Karoling korszaktól a XI. századon át valóságos szenvedéllyel fejlődött. Régebbi, sokszor nem is egészen befejezett templomokat is lebontottak, hogy helyükbe újat építhessenek annyira, hogy csaknem az összes német románkori építészeti emlékek a XI. századból datálódhatnak. *D. Heinrich Otte: Handbuch der Kirchlichen Kunst-Archäologie des deutschen Mittelalters.* II. Bd. S. 27.

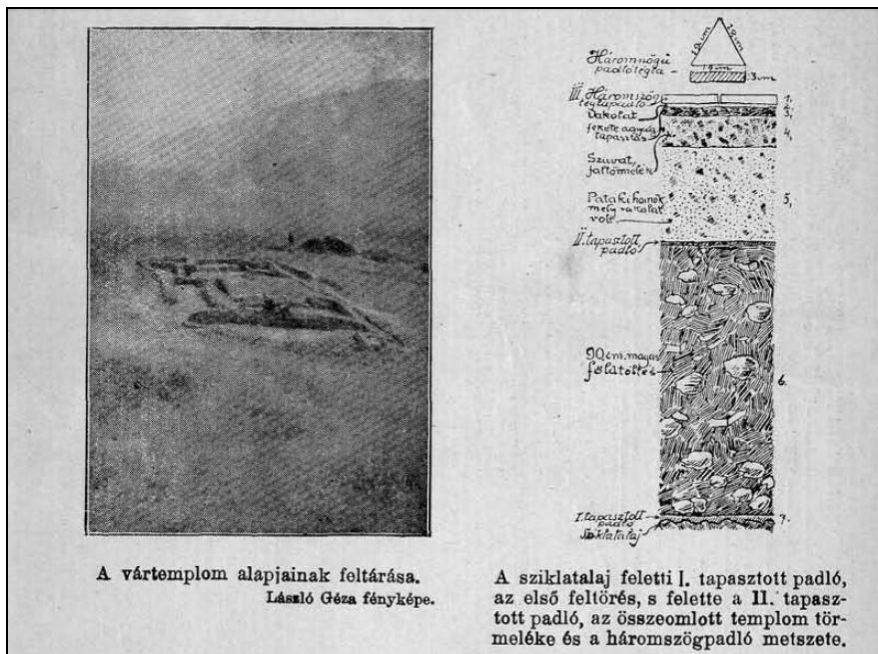
¹⁸ L. e sorok írójának *A nyugati műveltség legkeletibb határai* c. értekezését (Erdélyi Tudományos Füzetek 19. sz.)

A templomalapot Treiber Gusztáv városi főmérnök mérte föl.¹⁹ Méretei szerint az egész templomalap 24,91 m hosszú s 10,45 m széles. A templom egy hosszú, négyszögű, nyugat felől folyosóval határolt hajóból s egy félkörös záródású szentélyből állott. A templomhajó északi falához négy keskeny, különböző hosszúságú kamra sorakozott. Ezekből legkeletibb a sekrestye volt. A másodiknak kívülről volt a lejárata, — nagyon lekoptatott homokkő küszöbje ma is megvan, innen lehetett feljárata a

¹⁹ *Ausgrabungen der Burgkirche der Brasovia-Burg auf der Zinne, bei Kronstadt* v. Gustav Treiber, Kronstadt. Korrespondenzblatt für Siebenbürgische Landeskunde, 1934. Heft 1. S. 38—42.

szószéknek, s ebből nyílt ajtaja a harmadik kamrának; ennek padlata téglanagyságú, 7 cm vastag, faragott darázkövekkel van burkolva. Ezután következett a negyedik, hosszabb kamra, a hajó nyugati, bezáró faláig, mely oratórium lehetett. Az egészet nyugaton egy két méter széles, már említett előcsarnok, paradizum zárta be.²⁰

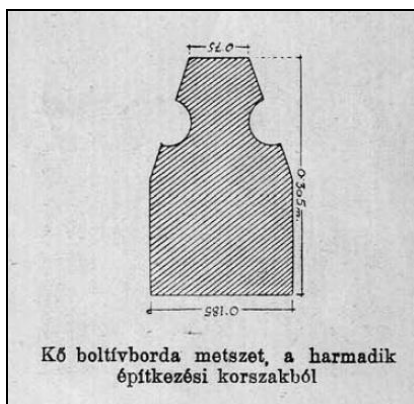

A templomhajó közepén egy fal maradványai láthatók, az *első templom* nyugati falának alapjai. Az alapfalak 60—70 cm vastagok s meszes vakolattal ragasztott, alakítatlan mészkőből épültek, melyek a Cenkhegy anyagából törettek s belül vakolva vannak. A mészkőfal építése magas technikai tudást árul el, s arra való törekedést, hogy a vízszintes hézagok meglehetősen párhuzamosan fussanak a falakon át.

A humuszréteggel 50—100 cm-re fedett alapfalak kívül és belül 60—70 cm szélességben s 140 cm mélységben a faltalpakig körülásattak. A

²⁰ L. az alaprajzot és a hosszmetsetet. Előbbi Treiber, a kútra nézve pedig Alfréd Prox nyomán.

belső ásatással, a fal felszínétől számított 140 cm mélységben, napvilágra került az első templomföldje, mely a leegyengetett sziklás alaptalajon tapasztott volt.²¹

A hajó nyugati részében az első, tapasztott templomföldje felett 140 cm magasan egy egyenlő oldalú háromszög téglákból gondosan rakott téglapadozat látható; helyenként négyszögű téglákkal van a háromszög burkolat pótolva, A háromszögtéglák oldalai 19 cm hosszúak, 3 cm vastagok, a rendes téglák pedig $24 \times 12 \times 4$ cm méretűek. Színe mindkét fajtának sötétvörös, tehát jói égetettek s gondosan formáltak. E téglapadozat egy nagyobbára 1 cm vastag vakolatrétegbe van ágyazva. Ez alatt egy 3 cm vastag, fekete agyagtapasztás van. E tapasztás alatt egy 9—10 cm vastag barnásvörös épületszuvat-faltörmelék került elő, mely sok fedél- és kupáscserép darabot, köveket, téglákat, kovácsszögeket s al secco technikájú festett felületű vakolatdarabokat tartalmaz. E réteg alatt egy 30—35 cm vastag pataki homokréteg van elterítve, mely előbb vakolatnak volt felhasználva, tehát mésszel kevert. E rétegben ugyanazon tárgyak találhatóak, mint az előbbiben. Innen nemcsak al secco technikájú festett malterdarabok kerültek felszínre, hanem freskós vakolatdarabok is. A homokréteg alatt az első, tapasztott templomföldön egy 90—95 cm

²¹ L. az első tapasztott padló, s a felette levő rétegek metszetrajzát, valamint a fényképét.

vastag földtöltés van; ebben kövek, tégladarabok, szuvat, kovácsszegek, állati csontok — mint ételmaradékok — fordultak elő.

Az ásátás tehát három egymásfeletti templompadrót hozott napvilágra: 1. a sziklatalajon az első tapasztottat; 2. a 90 cm magas földtöltésen a második tapasztottat; 3. az előbbi felett 50 cm magasan a háromszögtéglával burkoltat.

A kút 2012-ben, Kovács Lehel István felvétele

A harmadik téglaburkolatú padlót fedő 50—100 cm vastag humuszburkolatú szuvat téglá és cserépdarabokat, köveket, továbbá nem feslett, hanem többszörösen meszelt vakolatdarabokat tartalmazott.

A leletek, melyek az eddigi ásatásból napfényre kerültek, a Barcasági Szász Múzeumban, Brassóban vannak elhelyezve. Ezek a következők: freskódarabok a szentélyben és az első hajóban levő törmelékekből; seccódarabok a második hajóban levő törmelékekből, a háromszögtéglá padló alól; néhány ezüst pénzdarab Hunyadi János kormányzósága idejéből; kovácsszegek a hajdani zsindefedélből; egy jó állapotú laposvész vasból; egy gótikus faragott kő a harmadik templom diadalívéből. Továbbá történelem előtti római és középkori téglá és cserépdarabok ke-

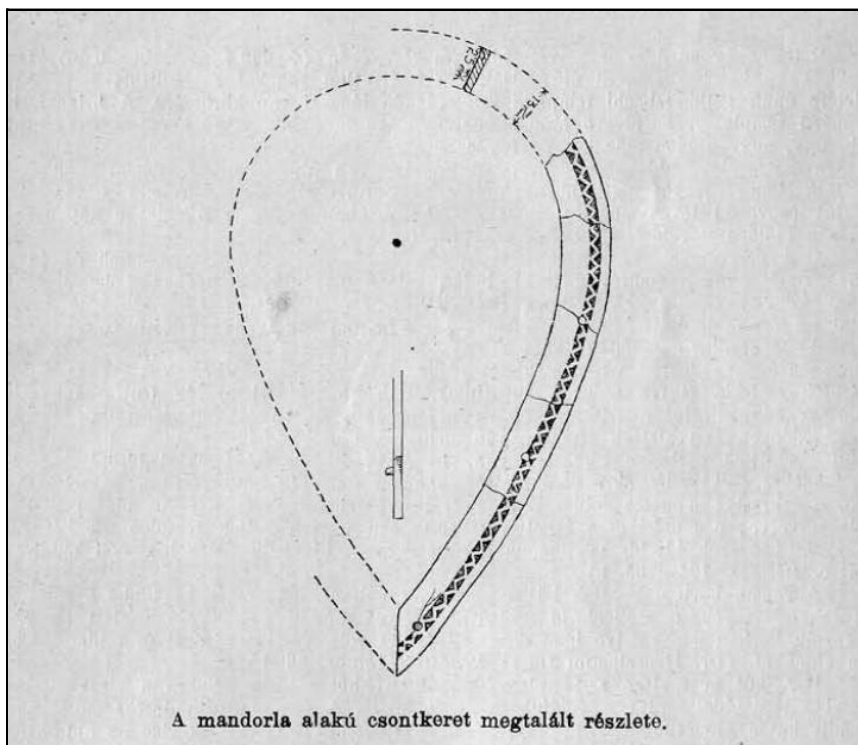
rültek elő, Treiber Gusztáv letakaríttatta az első templomhajót borító réteget, E hajó közepén, kissé nyugat felé, egy kb. 3 m átmérőjű kutat talált, mely színültig terméskővel volt tele. E kutat 3 m mélységig kitakaríttatta. Itt a víz állandóan 20 cm mély tiszta, hideg volt. A kút terméskővel szárazon, vakolat nélkül van falazva, mint ahogy a falusi kutak ma is készülnek.²²

Az előhaladott késő őszi idő miatt a kút további kitakarítása abba maradt; ezt 1938 őszén Richard Schiel mérnök anyagi támogatásával Alfréd Prox múzeumi asszisztens végezte el.²³ Munkájának eredménye a következő: kimerített a kútból 12—15 m³ szuvát, kő és téglá, kiszivattyúztatott 20.000 liter víz. A kút 6,8 m átmérővel a sziklába vésetett. Falától befelé kerekén 30—40 cm-re egy 1,6 m vastagságú, alakítatlan mészkőből igen gondosan — habarcs vagy más ragaszték nélkül — épített béllettel van körülépítve, így a kút mai átmérete 2,8—3 m. A béllet alja 0,8 m magasságig lapos, 5 cm-nél nem vastagabb kőlapokból áll. A kőbéllet és a kútakna falának köze földdel van kitömve. Az akna alja egy 50 cm vastag, vizet át nem eresztő, kékesszürke liasagyag réteggel van borítva, hogy a víz elszivárgását a repedéses sziklatalajba

²² Treiber Gusztáv Brassó-városi mérnök, ismert építő-művészettörténeti író hivatali elfoglaltsága miatt a munkát nem folytathatván, a Barcasági Szász Múzeum azóta elhalt igazgatója, Teutsch Gyula, a kiváló ősrégész, ki megértő érdeklődést és áldozatkészséget tanúsított a történelemkutatásnak eme nem is sejtett utakat feltáró felfedezése iránt, e sorok íróját tisztelte meg a munka továbbvezetésével és befejezésével. A munkálatok főként arra vonatkoztak, hogy dr. Antoni Erhárd feltáró rendszerének folytatása mellett, ennek tulajdonképpeni célja és eredményeként a templomalap és a korhatározó leletek alapján a templom keletkezési ideje és építkezési periódusai megállapíttassanak. A munkálatok eredményéről két német nyelvű előadást tartott jelen sorok írója a brassai Honterus gimnázium aulájában, 1934. február 2-án és 6-án. Előadása eddig nem jelenhetett meg, a román állam részéről félremagyarázható tartalma miatt.

²³ *Die Zisterne in der Brasoviaburg*, v. A. Prox. Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums, 3. Jg. 1938. Heft. 1—2, S. 7—10. — Jelen sorok szerzője e munkálatokban nem vehetett részt, mert akkor a brassai Fekete-templom fűtésberendezésével kapcsolatos belső ásatások folytak, s ezek vezetésével és az előforduló leletek felügyeletével volt a brassai szász evangélikus egyház és a Múzeum által megbízva.

megakadályozza. Ezért a kőbéllet alsó része és a sziklafal közét is ilyen agyag választja el.

A mandorla alakú csontkeret megtalált részlete.

Treiber e kút egy hajdani, pogány kultuszhelynek véli, mely fölé később — akkori szokás szerint — egy keresztény templom építetett.²⁴

Eredetileg valószínűleg e kút helyén egy ciszterna készítettett: mint amilyen a brassai Gesprengen levő hajdani várban napvilágra került.²⁵ Ez egy, a sziklába vágott körkörös bemélyedés, megfelelő tömítéssel, a

²⁴ „Nicht ausgeschlossen ist es, dass hier einen Weihebrunnen einer heidnischen Kultstätte vor uns haben, über welcher damaligem Brauche folgend, die christliche Kirche errichtet wurde” Korrespbl. 1934. Heft. 1. S. 41.

²⁵ *Die Burg auf dem Gesprengberg*, v. Gustav Treiber. Mittlger d. B. S. Museum, 2. Jg. Heft 1—4. S. 44—47.

fa-csatornákkal belevezetett csapadékvíz felvételére. A kútkészítők, kikben a vár építőit kell feltételeznünk, a sziklatalaj fellazításához a tüzet is felhasználták, amennyiben a kőzetrészek megforrósítottak, azután vízzel leöntették olyformán, mint a történelemelőtti időkben a bányászatban szokás volt. A Gesprengbergen lévő ciszternánál ez az eljárás megállapítható, mert a ciszternafalat alkotó szikla, a tűz erős behatása folytán, struktúrájában és színezetében erősen megváltozott.

Treiber a kutat övező kápolna építését a XI. századra teszi, a kút korra pedig bizonyára a népvándorlás idejének végéfelére tehető, éppúgy a vár keletkezése is.²⁶

A kút a kápolna építéséig belső kőbéllet nélkül volt. A három templomfalnak pontosan a sziklakút szélére való elhelyezése is arról tanúskodik, hogy a béllet a templomnak a kút fölé építésekor vagy később keletkezett.²⁷

A kutat kitöltő anyag változó jellegéből következtetések vonhatók le a kút és a felette levő templom sorsára nézve.

A kútfenék feletti 60 cm vastag réteget egy 4—6 cm vastag földes, erősen juhtrágyával kevert réteg osztja kétfelé. A felső, épületszuvatból álló réteg szenes deszka- és gerenda darabokat, két gótikus kőbordadarabot, egy kőpillér részt s két darázskőquadert tartalmazott;

²⁶ „Wir haben eine kleine romanische Benediktiner Klostetkirche des XI. Jh. von uns, mit wohl später angebauten Sakristei. — Es gehört diese Kirche nach J. v. Sebestyén in die Reihe jener Sekler Kircken des XI Jhts, die in der Csík beginnend, bisher nur bis Zágon festgestellt wurden. Ihre Entfernung voneinander betrug 12 Km. Es ist die Entfernung der Brasovia Burgkirche vom Burgberg, bei Honigberg 12 km., von da bis Ilyefalva wieder 12 km. Der Anschluss an die Sekler Kirchen ist somit gewonnen. Wir haben hier die Reste eines sehr wertvollen Baudenkmals vor uns, dessen Anfänge weit vor die deutsche Einwanderung zu setzen sind. Wir wissen, dass die Gesamtanlage eine Königliche Burg war; Funde beweisen, dass dieser Ort zu allen Zeiten infolge seiner Sporenstellung zum Burzenlande immer wieder besetzt war, und es scheinen die Anfänge des Mauerwalles noch in die Völkerwanderungszeit zu reichen.” — Korrespbl. 1934. Heft 1. S. 41—42.

²⁷ Kétségtelenül akkor, midőn a templomföldjét a 90 cm magas földréteggel feltöltötték, hogy a töltés a kútbeomlástól biztosítva legyen; a felette járó emberek is a kútba eshettek volna a nélkül; tehát a XIII. század eleji hajó meghosszabbításkor készült.

az utóbbiak 32×45×68 cm méretűek. Az alsó réteg nagyjából szintén szuvat volt; ebben egy 58 cm magas püspöki faszobor, egy fa férfiszent fejének fele, egy fa kerékagy találatott; ez utóbbi talán a kút vízfelvonó kerekének lehetett a része. E fatárgyak állapota igen rossz; a századokon át vízben való fekvés s a felső rétegek nyomása teljesen elváltoztatta alakjukat. E rétegben sok juh, nyúl- és marhacsont, valamint emberi csontok is találtak. Prox, kutatásának eredményét a következőkben foglalja össze:

„A Brassoviavár építésének kezdetén, a népvándorlás korának végén az építők a ciszterna kimélyítésénél a mészkősziklában egy vízvezető hasadékra találtak, s ide kutat készítették, mely kultuszcélokat szolgált.

A későbbi századokban, a megkeresztelkedés után, ez a várlakosság, vagy esetleg várelfoglalók, kik a kereszténységet behozták, e pogány kultuszhelyre egy kis templomot építettek, melynek méreteit a kút méreteihez alkalmazták. Ugyanekkor készülhetett a kőbéllet is.²⁸

A templom 1458. évi lebontása után a kút valószínűleg többé nem használtatott, mert a behullott szuvat s a bedobott — akkor már hibás — szentszobrok később már nem igen kerülhettek volna belé.

A kútba állati hulladékok, ételmaradékok, lomb, por, kövek kerültek, úgy hogy színültig betelt. Fölötte humusz keletkezett, melyet a fű benőtt, s nyoma sem maradt a mélyedésnek.”

Kétségtelen, hogy a várnak vizet szolgáltató más ciszternája volt.

A félkörös záródású apsis egészen a sziklás alaptalajig volt törmelékkal betöltve. A fal alapja sziklás talajon nyugszik. A törmelék sok freskós vakolatdarabot rejtegetett. Aljából — az apsis közepetáján egy gondosan kidolgozott, fehér — sajnos darabokra törött — csontdarab került elő, vésett alapú, zezzug ornamens széldíszítéssel. E tárgy lapos, parabolyszerűen ívelt, 16 cm hosszú; egyik vége ferdén levágott, másik vége le van törve. Három furata van; az egyikben még benne van a kis csontszögecske. Ha rajzban kiegészítjük a letört részt s hozzá rajzoljuk másik oldalát is, úgy egy felül félkörös, alul hegyes mandorlaalakot zár körül, mely kétségkívül egy Krisztusképet foglalt magában: a Megvált-

²⁸ L. az előbbi jegyzetet a kőbéllet keletkezésére.

tót, mint a világ urát, a Majestas Dominit. Formája és díszítése a XIII. századra utal, alkalmasint a német lovagok ittlétének korára.

Az apsis mellett, a hajó déli részében egy kupáscserépdarab található, benne az égetés előtt belenyomott maiusculás H és P monogrammal és alatta 1401 évszámmal, E lelet rendkívül fontos, mint a templom építéstörténet énéi látni fogjuk.

E templom — a feltárások igazolják — nem szolgált temetkezési helyül, valószínűleg azért, hogy a kút kétségtelenül megszentelt vize tiszta maradjon.

*

A keresztény templomok kelet-nyugati irányban épültek. Ez irány a szent épülettengely volt. Eredete abban az őskeresztény szokásban rejlik, hogy az imádkozó kelet felé fordult, s szemeit a nap felkelte felé emelte.

Az iránytű feltalálása előtt természetesen pontos tájékozásról szó sem lehetett, s így a templom tengelyét az alapkövetélnél annak a szentnek neve napján határozták meg, kinek tiszteletére a templomot építeni szándékozták, s orientációjaként aznap a nap felkelőpontja volt az irányadó.²⁹ A mi templomunk tengelyének iránya 51 fokkal tér dél-felé el a keleti iránytól.

Szent Leonárd tiszteletére épült, kinek névnapja november 6.³⁰

A Cenkhegyen ez az első keresztény templomocska kicsiny volt. Egész hossza kívül mérve 13, szélessége pedig 8 és ½ méter.

Állott egy négyszögű, téglalap alakú hajóból s ennek keleti oldalán egy félkörös záródású szentélyből, melynek hosszúsága és szélessége egyforma: a hajó északi oldalán pedig egy kis sekrestyéből.³¹

²⁹ L. bővebben Otte I. 11. s köv. lap.

³⁰ Szent Leonárd remete volt Limoges környékén († 559 november 6-án), de-reka körül, vagy kezében láncsal ábrázolják, mert ártatlan rabokat szabadított meg. A tiszteletére épült gellersbachi templom sok százada láncsal van körülvéve. A brixeni hegyi Leonárd templomot körülvéző lánc szemei egy láb hosszúak, minden évben eggyel bővülnek, úgy, hogy e lánc mar két és félszer övezi a templomot. E szent legendája a stiriai Tamsweg templom ablakainak üvegfestményein van ábrázolva. A német földművesek állataik betegségében kérik közbenjárását. Bajorországban és Tirolban e szent neve-napját (nov. 6.) lovas menettel ünneplik. Ausztriában pedig a szüretet e napon fejezik be s a szőlőpásztorok díszmenettel ünneplik (Otte I. 582).

A templom nem volt boltozna, szentélye és sekrestyéje sem, hanem lapos, deszkamennyezete lehetett. A diadalív félkörös volt, a templom földje pedig agyaggal simára tapasztott, leegyengetett sziklás őstalaj.

A kútnak³² alkalmasint kerek merítője volt; ezt a kútban talált kerékagy elfogadhatóan bizonyítja.

³¹ A sekrestyék gyakran későbbi hozzáépítések, leginkább a templomok északi oldalán s rendszerint a főoltár melletti bejárattal. A papoknak tartózkodási helye, továbbá kincs-, könyv-, és öltözőtár volt. A XIII. század óta oltárt is állítottak bele, így egyúttal oratórium is lett. Mindenkor, céljainak megfelelőleg, szilárd építésű volt. A szentgalleni, még 820-ból származó eredeti templomtervrajzon, a szentély és kereszthajó szögeiben egy-egy emeletes épület van jelezve. Az északiban alul a könyvmásolók szobája (infra sedes seribontium), felül pedig a könyvtár (supra bibliotheca) van. A déliben alul a fűthető sekrestye (subtus sacrorium) egy asztallal, melyre a szent edények helyeztetek (mensa sanctorum vasorum), felül pedig a paramentkamra (supra vestium ecclesiae reposito) van, (a szőtt és hímzett egyházi öltözékeket, oltárterítőket és szent edényekre való hímzett ruhákat nevezték közösen paramentnek.) A terven, a sekrestye mögötti épület a szentelt kenyér sütésének és a szent olaj préselésének volt tervezve; e munkákat máshol a sekrestyében, végezték. Sok templomnak két sekrestyéje is van. Sok kisebb templomnál pedig egészen hiányoznak. Néhol a déli oldalra van, építve. (Otte I. 104—105. 1.) A román korban kezdtek külön sekrestyét építeni, nem érték be többé e célra, mint az őskeresztények, a mellékhajó apásával, melyet már a ni ellohol tár foglalt el. Nálunk a román korban a sekrestye igen egyszerű épület volt, egyetlen ajtóval és többnyire egyetlen ablakkal. (Dr. Heuszhmann Imre: *Régészeti kalauz*, 26. 1.)

³² A kút nem ritka a templomokban, melyekből sacralis célokra a vizet merítették! Részben korábbiak, mint a fölējük épült, templom. A strassburgi münster most már betömött kútja eredetileg egy pogány, romai templomhoz tartozott, a vize az áldozati állatok megmosására szolgált. A regensburgi dóm kútja pedig a dóm építéséhez a szükséges vizet szolgáltatta. Bizonyos, hogy a templomokban lévő kutak vizének csodaerőket tulajdonítanak, pl. a würzburgi münster kriptájában levő szent Kilián kútja vizének. A paderborni dóm a Pader folyó egyik ágának eredetére épült. A templomkriptákban különösen gyakori a kút. A petershauseni klostromtemplom kriptájában — a klostromot II. Gebhard konstancai püspök (980–996) alapította és építtette 938-ban (Otte I. 09. és II. 24.) — maga az alapító készíttetett kutat, holott oly mocsaras helyen épült a templom, hogy alapjait pillérekre kellett építeni, tehát a kút vize sem lehetett élvezhető, s a talajvíz bevezetésére sem gondolhattak. Talán a római, régi szent Péter templomra gondolt, melynek egyik földalatti helyisé-

Ajtáját, s ablakait egykorú példák alapján kell elképzelnünk. Csupán egy ajtaja lehetett az északi oldalán levő papi bejárón kívül, a nyugati oldalán; a déli oldalon igen közel volt a szakadék ahhoz, hogy ott bejárata lehetett volna.

Ajtaja felül kétségtelenül félkörös volt, talán kőbélettel; ez olyan hengertaggal lehetett a maga egészében díszítve, mint ahogy Csíksomlyón, a Szent Péter templom toronymelletti két oldalépitményen levő ajtóbéletlen, vagy Csíkszentdomokoson, Csíkrákoson, Csíkszentkirályon, Gyergyó-alfaluban, stb. levő templomajtóbéleteken látható.³³

A templomablakok a hajóban régi szokás szerint a déli s talán a nyugati oldalon voltak. A szentélyen is lehetett kettő, egy keletnek s egy délnek néző. Az ablakok magasak, keskenyek lehettek, kifelé és befelé szélesedő nyílással, mint Gidófalván a református templomon, Gelencén és Székelyudvarhelyen, a Jézus Szent Szíve kápolnán ma is láthatók.³⁴

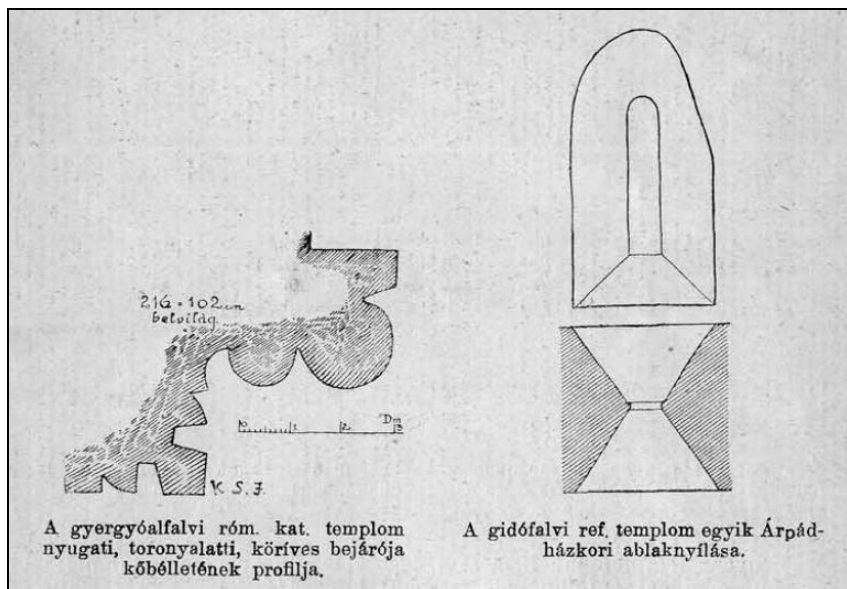
Ezek az ablakok vászonnal, hólyaggal vagy zsíros papirossal lehetnek beragasztva. A hajó keleti oldalán, az ajtó felett, talán egy olyanfor-

gében Szent Péter keresztelő kútja felfedeztetett. (Otte I. 363.) A renaissance korban is készültek kutak a templomokban.

³³ A nyugati műveltség legkeletibb határai. A gyergyóalfalusi nincs benne, mert az értekezés megírásakor szerző ezt még nem ismerte. Különösen szép tagoltságú a félkörös, kőajtóbélet, melynek metszését itt mutatjuk be.

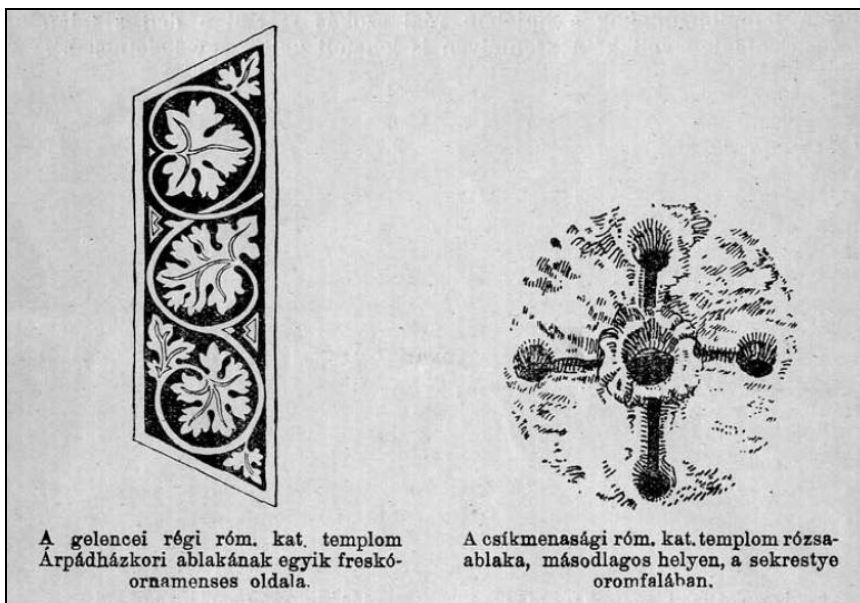
³⁴ Gidófalván jelen sorok írója bontott ki két ilyen románkori résszerű ablakot. Gelencén szintén kettőt; utóbbiak bélétei freskósornamenssel vannak díszítve. Az udvarhelyiek ismeretesek régebbről. A gidófalvi ref. templom várral van övezve, melynek kaputornya egyúttal templomtorony. A templom hajóból (15,30 × 6,45 m.) és szögletes záródású saentélyből (7,0 × 5,50 cm.) áll, szögeiben tám pillérekkel. A templomhajó déli falában románkori ablaknyílások vannak befalazva (szerencsére nem kiszélesítve, mint legtöbbször). A nyilasok magassága 76 cm, szélessége 13 cm, felül felkörösek. A ferdén összeszűkülő ablak felszínén 140 cm magas és 78 cm széles. Még egy ilyen ablaka van a hajónak, ez még nincs; kibontva. Az apsis kétségtelenül félkörös záródású volt eredetileg, és ennek alapja bizonyosan megtalálható a mai XV. századból származó apsis alapján belül. Az egyik románkori ablak rajzát bemutatjuk, valamint a gelencei hasonló — bár felül vízszintes záródású — ablak egyik freskó ornamentációs oldalát is. A gelencei templom, mely freskóiról híres, szintén egyhajós s poligon záródású szentélye van. Ennek alapján belül, a kőpadlat alatt megvan a félkörös záródású, Árpád-ház-kori apsis alapfala.

ma körablak lehetett, mint a csíkménasági, mely jelenleg másodlagos helyen, a sekrestye oromfalába van befalazva.

E templomocska fedele — ezt a sok kovácsolt zsindeleszeg bizonyítja — zsindeles volt. A két oromfal közt magas nyeregfedele lehetett. A szentélyt alkalmasint alacsonyabb zsindelesfedél fedte, mely a félkörös szentély záródásához alkalmazkodva itt félkörös lehetett; az oromfalak csúcsain, valamint a szentélyfedél csúcsán kétségtelenül kereszt díszlett.

Tornya e templomnak nem volt, legalább kőtornya nem; talán fából, vagy ami még valószínűbb, egy levágott koronájú, kétágú fa tartotta a kolomszerű harangot.

A gelencei régi róm. kat. templom Árpádházkori ablakának egyik freskó-ornamenses oldala.

A csíkmenasági róm. kat. templom rózsablaka, másodlagos helyen, a sekrestye oromfalában.

E templomtípus a X—XI. században volt szokásos, tehát a Cenk-hegyi, hajdani templomunk kereszténységünk legelső idejéből való. Kétszáz évvel korábbi, mint ahogy a német lovagrend és vele a mai szász nemzet eleji itt megjelentek. Mivel a székely nemzet előtt egyetlen nép sem lakott itt, mely a nyugati keresztény kultúrához csatlakozott volna, e kis templomot kétségtelenül székely eleink építették, pogány áldozati kútjuk fölé.

Kétségtelenül székelyekből telt ki a Brassoviavár őrsége, s ez volt helyőrségi templomuk a megkeresztelkedés után. Azelőtt pedig a vár délnyugati, mélyebben fekvő sarkában, a várkapu mellett, a Cenktető ködös magasságának fenségében, gyönyörű kilátással a mély Ragadó-völgyre, a távoli ködbevesző síkságra, hol a szép magyar-csángó falvak fekszenek, a népvándorlás korában készült áldozati kútjuknál végezték pogány, egyházi szertartásukat az erős Brassoviavár biztonságában.

Eljővén Krisztus urunk hite, a kereszténység, a lelkekbe szelídebb, melegebb érzelmek költöztek, a vér és tűz helyébe a kereszt jelentőségének szeretetteljes fensége, s a székelyek pogány áldozati kútja fölé

kis templomot építettek, keresztény hitüknek, a pogányság feletti győzelme szimbólumaként.³⁵

*

E templomocska körülbelül kétszáz évig állott első, eredeti formájában és nagyságában, míg a német lovagrend — II. Endre király engedelméből — vendégként meg nem jelent a Barcaságon, az eddigi székelly várőrséget valószínűleg felváltván, a Brassovia vár őrizetét átvették, így a várral együtt a templomot is. Most már a lovagok munkásosztaga, a mai szászok eleji áltat a lakosság felszaporodván, igen kicsiny lett a templom. Úgy nagyobbították meg, hogy nyugati falát lebontották, s a templomhajót még egyszer olyan hosszúra építették. Egészen bizonyosan magasabbra emelték falait is, mert a templom földjét, az első tapasztás fölött, földdel feltöltötték. Ez az a 90 cm magas töltés az első, tapasztott templom padló felett.

E megnagyobbított és kifestett falú templom, a XIV. század végén talán egy nagyobb földrengés következtében összeomlott. Mint az említett 1401. évszámú cserép, valamint a gótikus bordakövek stílusa bizonyítja, ebben az évben újból felépítették, s az északi oldal helyiségeivel és az előcsarnokkal megtoldatott. Ez már a harmadik és utolsó építkezési korszaka e templomnak.

Az a szuvat, mely a 90 cm-es földtöltést borító tapasztás felett és a háromszög téglapadló alatt van, s a festett vakolatdarabokat nagymértékben tartalmazza, a templom összeomlásából származik. Nem

³⁵ Hogy a templomot a nyugat kereszténységéhez csatlakozók építették, világosan mutatja alapja, mely egyhajós és apsisos, kis csarnok-templom volt. A keleti templomok egészen más építési program szerint épültek, más beosztásuk volt. Utóbbiak formáit alaposan és keservesen megtanulhattuk mi, a nyugati kereszténységhez tartozó és ehhez ragaszkodó székelyek, a 22 éves román megszállás alatt, mert a köztünk elenyésző, kisebbségben élő, magyar anyanyelvű, nagyrészt régen nyugati hitre tért, de innen visszaparancsolt ortodox, tehát keleti vallásúaknak, legtöbbszörre azonban csak a regáti tanítónak, papnak, zsandárnak, perceptornak, s más hasonló falusi potentátnak, kik nálunk a nagy-román ábrándot képviselik, faluról-falura hatalmas orthodox templomokat kellett közmunkával, parancsszóra építenünk, s papot, kántort tartanunk E templomokkal meghamisították a falvak nemzetiségi és vallási lényegét az idegen átutazók előtt. Nem vallási, hanem merőben hamis politikai, hatalmi céllal, megtévesztésre épültek.

hihető, hogy a vakolat a festéssel együtt, mely még akkor meglehetősen új volt, — talán 30–40 éves lehetett, — leveretett volna, hogy egyszerűen fehérre meszeit vakolattal helyettesítsék.

A folyóhomokból, mely festett vakolatdarabokat, köveket tartalmazott, a köveket kiszedték, hogy az összeomlott falakat újból felépítsék; a többit pedig elterítették. A templomfalakat az akkor már virágzó csúcsíves stílusnak megfelelőleg magasabbra emelték. A templom apsisa — mint a szuvat-ban talált kő boltozatborda bizonyítja, — boltozott volt, Bizonyára gótikus formában többszögű lehetett, a félkörös záródás alapján. Támpillérei azonban nem voltak. Az eddigi félkörös diadalív helyett csúcsívest építettek, melynek szerény profilú bélletéből egy 46 cm hosszú darabot a szuvat rejtegetett; a diadalív ívhajlatának sugara 2,65 m volt. Az ajtó és ablakok szintén csúcsíves alakot kaphattak, magasabbat, szélesebbel, mint az előbbieket. A templom földje vakolatba ágyazott háromszögtéglával burkoltatott; bizonyára sacralis és más felszerelése is gazdagabb lett, mint az előbbi szerény templomé volt.

Az északi oldalon levő helyiségek, — a sekrestyén kívül, — továbbá az előcsarnok szintén harmadik építkezési periódusból származnak. Az előcsarnok, a paradizum, a nagy nyugati templomoknál is megvolt, mint Merseburgban, Freiburgban, Goslárban slb. Nálunk talán a majdnem mindenkori templomportikusok korai előképe.³⁶

E harmadik templom már nem volt belül kifestve, csupán fehérre meszelve; ezt a háromszög téglapadló feletti szuvat bizonyítja. Építészeti szempontból nagyobb volt ugyan, de művészi tekintetben szegényesebb. Fedele pedig az előbbi zsindelezett helyett cserepezett volt.

E feltárt templomalap és a törmelék a hajdani templom egymástól pontosan megkülönböztethető három építkezési korszakát mutatja.

1. A kút feletti kis templom, melynek bárom hajófala pontosan a kút szélét érinti, a XI, századból való.

2. E templom hajója a XIII. század elején megnyújtatott kétszeresére; az egész templom a XIV, század végén összeomlott.

3. A templom a XV. század legelején a régi alapokon újra építettetett. Ekkor épültek hozzá az északi oldalán levő helyiségek és az előcsarnok,

³⁶ 1. Otte I. 82., továbbá Régészeti kalauz, 123. 1.

A templom további sorsa már ismeretes. A Brassoviavár 1455-ben Hunyadi János kormányzó rendeletére lebontatott, anyaga a várost körülölelő várfalba használtatott.³⁷ A templom magára maradt. Néhány év

³⁷ A Brassoviavár leírását l. a dr. Erich Jekelius által szerkesztett *Das Burzenland monográfia Die Dörfer des Burzenlandes I—IV.* kötetében, Treiber Gusztávtól: *Din Anlage der Brasoviaburg* (TS—79. 1. Abbdg, 67—72). — Treiber felmérése szerint a feltűnően nagy térvár falakkal övezett területe 23.000 m², vagyis 4 kat. hold. A vár keletkezéséről jóformán semmit sem tudunk, sem történelmi szerepéről. Ugyanez az eset a székelyföldi terjedelmes váraknál is. Fellegvárak voltak, melyek nagyszámú lakosságnak szolgáltak menedékkül. Magasrendű építési technikájuk azt bizonyítja Treiber szerint, hogy a népvándorlás korában épültek, s nem a székelyek, hanem a gepidák építették. A székelyföldi számos kisebb erős várat a székelyek építették, a XI—XIII. században, mert Székelyföld határőr-vidék volt, s a Kárpátok nem nyújtottak elég védelmet. A vár a Cenk délnyugati lejtőjén fekszik, a csúcs és a nyereg között; ennek védelem-biztos, nehezen megközelíthető meredéke megerősítésre önként kínálkozott. A Cenk a tengerszín felett 960,20 m, s a völgy aljától 375 m magasra emelkedik. A vár története az említett mű 79—80. lapján Fr. Schuster tollából kivonatossan a következő: Nem tudható, hogy kik és mikor építették; hogy a német lovagrend 1211—1225 közti itt tartózkodása alatt épült-e, nem tudható. Valószínűnek tartja Teutsch Gyula azon véleményét, hogy Brassó helynév a szláv baras (védni) szóból ered, mi a Brasovia várra vonatkozhatok. Teutsch szerint, ha a várfalak alatt prehistoriai kultúra nyomai találhatók, melyek még a bronzkorra utalnak, úgy a várépítés sokkal korábbi, mint a lovagok ittléte. E vár szelepéről a lovagok idejében nem tudható semmi. Schuster szerint feltehető az is, hogy a vár IV. Béla rendeletére épült, vagy átépítettett; az 1241—1242. nagy tatárjárás után; a Rajna-menti Echternach Klostrom egyik kézírata szerint a tatárok a Barcaságot is elpusztították 1241 húsvétján (március 31), mely napon Radna is elpusztult; feltételezhető, hogy e király rendelkezett a vár felépítése iránt. A városi levéltár, melyet Schuster átkutatott, csupán a vár lebontására tartalmaz adatot. Ez egy pergament oklevél Hunyadi János kormányzótól, mely Brassóban kelt 1455-ben, Szent Erzsébet napján (november 19). Ez oklevél szerint Brassó határszéli város lévén, a betörő törökök ellen különösebben védendőt Ezért a város felett levő vár lebontandó, mivel a várost amúgy sem védelmezi kellőképpen. Az ellenség is megszállhatja, s ebből az államnak és kereszténységnek kára keletkeznék. Hogy a polgárok a várost védhessék, a kormányzó elrendelte a vár lebontását és anyagának lehordását, a városnak várárokkal, várfalakkal való övezését. Dénes esztergomi érsek 1455 március 18-án a városi tanácshoz

múlva, 1458-ban ugyanaz a sors érte a templomot is, mint a várat. Helyette egy szent Leonárd tiszteletére készült oltárt kellett a brassói Nagy boldogasszony templomban — a mai Fekete-templomban — elhelyezni. Ez az oltár Brassó nagy égésekor, 1689-hen elhamvadt. A lebontott templom maradványai a háromszög téglapadló felett porlanak, kövei a várfalba építettek. Azon, ami ránk maradt belőle, — homok, vakolat, kövek, téglák, s mindezek felett bozót, sovány fű, melyen oláh pásztorok juhait legelnek.

E brassai vártemplom azon határnak fordulópontja, mely messzi, északról behatolva a Kárpátok mentén, a nyugati kultúrát a keletitől elválasztja. Itt fordul nyugatra a két különböző műveltséget, világnézetest elválasztó vonal, a déli Kárpátok északi lejtőjén, aztán a Dunán, a Száván végig, az Adriai tengerig. A túloldalon levő terület pedig a hajdani Bizánc kultúrájához tartozott. Erdélyben egyetlen olyan románkori emlék sem fedezhető fel, mely Bizáncnak a Kárpátokon áthajoló, itteni kultúrájáról tanúskodnék, bizonyítékaul annak, hogy mi e kultúrához soha sem csatlakoztunk. Olyan őslakó, vagy már e korban beköltözött nép itt nem volt, mely a keleti kereszténységhez tartozott volna. Tehát a keleti kultúrához tartozó Erdélyi román nép nem őslakó itt, hanem ellenséges erőknek kelet és dél felől való nyomása következtében, a későbbi középkorban ide menekült, barmaival együtt a Kárpátok vonulatán beszivárgott.

Nem kell külön hangsúlyozni, hogy mily végtelenül fontos és értékes e hajdani templomocskánk szerény rommaradványainak felfedezése, mely a hun-székely mondának történelmi alapot ad.

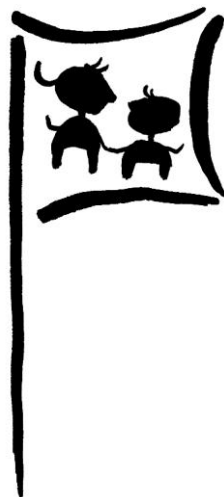
levelet intézett, melyben felemlíti, hogy Krauss Gáspár városbíró arról értesítette őt, hogy a felsőbb rendeletre lebontott várba a kapun felül, a Leonhárd kápolna megmaradt, melynek nincsen donációja. Idők folytán innen valószínűleg az ellenség által okozott veszedelmek és károk származhatnak a városra (t. i. az ellenség megfészkelheti magát benne). Ezért arra kérte Krauss az érseket, hogy e kápolnát lebontathassa, s helyébe a Szent Szűz templomába egy Szent Leonárd tiszteletére készült oltárt állíthasson. Az érsek megengedte a kápolna lebontását és elrendelte ennek fejében az oltárnak a városi főtemplomban való felállítását. Úgy látszik, hogy a brassóiak a várat még a kormányzó engedelmé előtt lebontották, s anyagából a várost építették körül várfalakkal, bástyákkal. Egyelőre a Cenkhegyi templomról más okleveles adatunk nincs.

A kút, mely egyetlen, épségben ránk maradt pogány kori székely emlékünknél, népvándorlás kori székelyföldi s Brassó környéki megtelepedésünket bizonyítja. A fölője épült templom pedig, mely az egész Európát jóformán ma is nyugati és keleti műveltségi területre osztó határvonal fordulópontja, Nyugat hitéhez és szellem világához való őszinte kapcsolódásunk bizonyítéka, Lélekemelő szimbóluma e szerény romhalmazzá vált templom a kereszténység diadalának őseink pogány hite felett, mely egyúttal a népvándorlás óta hűséges őrállásunkat tanúsítja Kelet és Dél népeinek pusztító áradatával szemben.

Nemcsak Brassóra s Erdélyre, de az egész nyugati kultúrára nézve jelentőségelteljes e szerény romemlék felfedezése, feltárása és megfejtése. Elengedhetetlen kultúrfeladat volna e műveltség megosztó határ nyugati vonulatának megkeresése, föltárása, feldolgozása. Eddig az anyagiak hiányoltak, most pedig a Cenkhegyi szentélyünkkel együtt ellenséges, keleti kultúrájú hatalom kezében maradván, lehetetlen az ott való munkálkodás.

A Trianonban tudatosan elköveteti bűnsorozat legkiáltóbbja egész Európa nyugati kultúrája ellen az, hogy Kelet kultúrterületét Nyugat műveltségterületére — s épen e fontos határrészre, Erdélyre — kiterjesztette, kiárasztotta. Bűn és hálátlanság volt ellenünk, s bűn volt azon kultúra ellen, melynek e békeparancs szerzőinek nemzetei részesei, sőt zászlóvivői voltak.

Köpec, 1940. szeptember hó. ■

Kovács Eszter Apolka
VI. osztályos tanuló

Cenk története

Manapság mindenki szeret a Cenkre menni. Bezzeg, amikor Cenk egy gonosz óriás volt, senki sem merészkedett a közelében. Cenk kővé változtatott mindenkit, aki bemelegkedett berkeibe. Így rettegésbe tartotta a Szürke Víz embereit. Akkoriban élt egy Árpád nevű ember, aki kíváncsi és bátor volt. Ő igencsak megelégtelt az óriás rosszindulatoságát. Neki egy füves asszony álomfüvet adott. Ez egy olyan varázsfű volt, hogy akinek szemét bedörzsölték vele, rögtön elaludt. Mikor eljött az első Holdtölte, Árpád elindult az álomfűvel a zsebében, hogy legyőzze a rossz óriást. Azon az éjszakán kővér felhők szelték az eget és a Hold csak néha kandikált ki közülük. Mikor Árpád elérte Cenk tanyáját, mindenre mély sötétség borult. El kezdtek küzdeni. Harcoltak, verekedtek, vívtak, de egyik sem tudott felül kerekedni. Abban a pillanatban, mikor már mindketten az erejük végén jártak, a Hold előbújt a felhők mögül. Ahogy rávilágított Cenkre, szeme világát veszítette. Árpád elérkezettnek látta az időt, hogy elővegye az álomfűvet, és gyorsan bedörzsölte az óriás szemét, aki összerogyott, de az utolsó éber percében elmormolta kővarázsát, és Árpád is kővé dermedt. Azóta alusza álmát Cenk, és Árpád sok ideig vigyázta szoborként, hogy fel ne ébredjen. De egyszer az égből tüzes kövek hulltak, és ezer darabra törték Árpád kőmását. Most már senki sem őrködik az alvó óriás fölött. Vigyázatok Szürke Víz emberei, még felébredhet a sárkány! ■

Jánó Rezső
A BL-turistacsoport nevében

1000. túrájára készül a Brassói Lapok turista- csoport

Emberi természetünk egyik sajátossága, hogy a személyünkkel, családukkal, szűkebb vagy tágabb baráti vagy más jellegű környezetünkkel, hazánkkal vagy nemzetünkkel kapcsolatos fontosabb eseményeket megjegyezzük, időpontjait valamilyen nyilvántartásba vessük, soron követjük időbeli megismétlődésüket.

Ilyenképpen alakult ki egy társadalmi szokás, miszerint időnként, rendszerint kerek számú év elteltével vagy az ismétlődéssel egy jubiláris számhoz érkezve, megemlékezünk egy-egy hozzánk közel álló eseményről.

Így léteznek születésnapj ünneplések, ezüst-, arany- vagy gyémántlakodalmak, történelmi évfordulók és másféle megemlékezések.

Példaképpen említhetjük azt a világraszóló eseménysorozatot, melyet a magyar nemzet szervezett 1896-ban a honfoglalásunk milleniumi megemlékezésére és megünneplésére. Történelmi valóság, hogy egy 1000 éves jubileum nem minden nemzetnek adatott meg, tehát nem csoda, hogy az 1000-es szám nemzeti szimbólumunkká vált. Ezt a történelmi példát, habár nincs közvetlen kapcsolata a társas turizmussal, egy párhuzam kedvéért említjük. Ugyanis egy brassói természetkedvelő közösség, a csaknem két évtizedes múltra visszatekintő Brassói Lapok turistacsoport, a megalakulásánál elkezdett és azóta konok kitarással hetente rendszeresített természetjárásával szombaton az

1000. kirándulásához érkezett, s így egy eleve kitűzött közbenső célhoz ért, kitartási szimbólumot állítva maga elé.

A megalakulástól eltelt időszakra az elmúltakban sokszor visszatekintettünk, hagyományossá váltak a jubileumi túráink, a 100., a 200., 300., 400., 500., 800., 850., 900., 950. kirándulásainknak külön figyelmet szenteltünk. Ezeknek az úti célja eleinte – az *Encián* hagyományt ápolva – a Csuklyon-havas volt, ugyanis ez volt a legkedveltebb magaslatunk, számos túránk felejthetetlen élményeket nyújtó színhelye, a brassói magyar turistamozgalom hajdani fellegvára, az elődünknek tekintett Encián leglátogatottabb kirándulóhelye. Nemcsak hajdan, de – gondoljunk – ma is ehhez a turistaegyesülethez, vagy legalább ennek az emlékéhez vonzódnak leginkább városunk idősebb magyar természetjárói, s a szép helyi hagyományápolás ma mindannyiunk szívbeli kötelessége lenne.

Sajnos, egy idő óta a több mint 23 éve beállt új, a rosszul értelmezett úgynevezett „demokratikus”, azaz a „most mindent szabad” elv következtében elterjed, és a hatóságok által eltűrt, ezt tehetetlenül néző, felelőtlen, jogtalan és nagyon káros erdőkitermelések nyomán a ha-

gyományos, szép és mindannyiunk által kedvelt Szénégetők útja gyakorlatilag járhatatlanná vált, a többi megközelítési lehetőség kissé körülményesebb, ezért útvonalainkkal az utóbbi években ezeket a kirándulásokat egy kissé mellőztük. De egy hajdani Encián-jelszót alkalmazva, mely szerint „Elértük az egyik hegye?/ Vár ránk egy másik!/ Hisz, vár a hegytetők, erdők, dombok,/ örök és határtalan/ Szabadsága!” más, ugyancsak kedvelt útvonalainkon túráztunk jubiliáris alkalmakor is. Minden ilyen túránkon nem feledkeztünk meg, ezt tesszük jelen alkalommal is, úttörő elődeinkről sem, kik több mint hét évtizeddel ezelőtt a különleges elismerésnek örvendő brassói magyar turistamozgalmal megalapozóiként írták be nevüket turistaegyesületünk aranykönyvébe. Emlékezünk Ördögh Sándorra, Lehmann Károlyra, Halász Gyulára, Tomcsányi Bélára, Hild Jánosra, Székely Gézára, Fischer Lászlóra, Jakab Antalra, Zakariás Józsefre, Leiber Dénesre, Förster Balázusra, Csegezi Györgyre, Bogdán Gyulára, Csáki Jenőre, Zöldi Lajosra, Schiffendecker Károlyra.

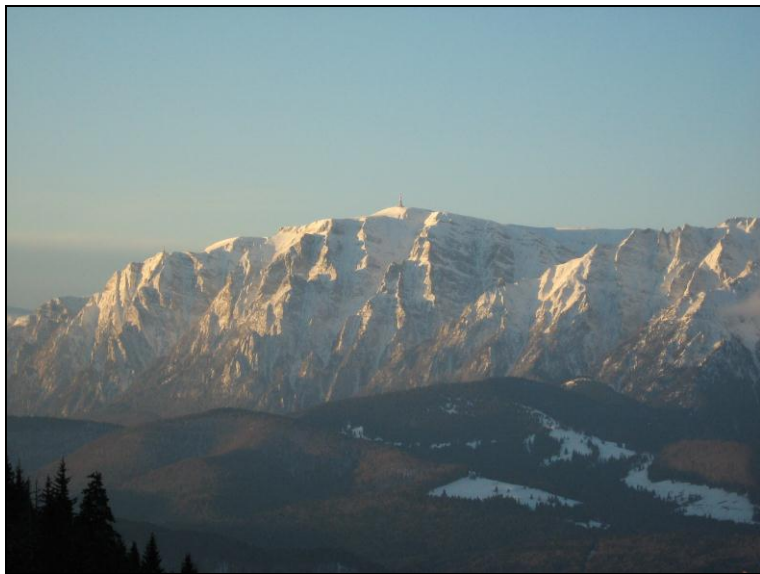

De 19 év alatt eltávozott társainkra is: Pialoga Pálra, dr. Binder Pálra, Ercse Sándorra, Bedő Ernőre, Jezsek Kálmánra, Tóth Ferencre,

Wotsch Ferencre, Róth Károlyra, Szentner Józsefre, Hanke Arthúrra, Szócs Bélára, Szőke Mihályra, Papp Annára, Miklóssy Katalinra. Ilyenkor küldjük közös üdvözlőnként veterán turistabarátaink, akik különböző, főleg egészségi okok miatt nem tudnak velünk tartani: Mihály Lajosnak és Erzsébetnek, Tamás Tibornak, György Imrének, György Erzsébetnek, Vandra Dórának, Csegezi Ödönnek, és a többi alkalmi kiránduló barátunknak. Ilyen kötelező megemlékezést igénylő alkalmakor mindig külön méltatjuk a most 9. évtizedét taposó turistabarátunk, a családi okok miatt Magyarországra Nagyhalmágyi József (igazi nevén Stéger József) szerepét. Tesszük ezt, mint ahogy több más társadalmi, kulturális, irodalmi vagy tudományos vonatkozású eseménybysorozat, kiadvány megjelenésével kapcsolatosan is szokás, történelmi elsőbbség jogán valamely személynek odaítélni az alapítás érdemét. Állíthatjuk – álszerénység nélkül vagy az esetleges ellenvetések mellett is – ez az érdem a Brassói Lapok sportrovát és zenekritikai cikkeit Nagyhalmágyi József vagy Aradi Endre névvel aláíró Stéger Józsefet illeti meg. Gondoljuk, mostani jubileumi túránk alkalmával érdemes egy kissé pontosabban feleleveníteni a kezdeti időszakot, habár a korábbi jubileumi túráink alkalmával többé-kevésbé erre is visszaemlékeztünk. A pontosság kedvéért a Brassói Lapok archívumát is újranéztük, hiszen az Encián jelige alatt fungáló turistaszorozatunk a Brassói Lapok égisze alatt történik, elfogadva és megköszönve ennek szellemi védnökségét. Ilyenképpen emlékezzünk első közös kirándulásunkra, melyet a brassói szervezet turizmus újraéledése kezdőpontjának tekinthetünk. A Brassói Lapok 1994. március 29-i számának sportrovátában A BL barátait hétvégi kirándulásra invitáljuk címen Aradi Endre írása jelent meg (az eddigi visszaemlékezésekben említett március 8-i dátum kiigazítását magunkra vállaljuk). Ebben egy brassói köztisztviselőnek örvendő orvos figyelmeztető megállapítását és intelmét követően, melyben aláhúzta a gyakori kirándulás, testmozgás, több órás séta élethosszabbító hatását, felhívás hangzott el: mozduljunk meg, mozogjunk életünkért! Tegyük hasznossá, kedélyessé a hétvégét, találkozzunk, ismerkedjünk, barátkozzunk! Egyúttal emlékezzünk a hazai természetjárás legnagyobb turistájára, a pontosan száz évvel ezelőtt született Lehmann Károlyra, a felejthetetlen Károly bácsira, s a hajdani Encián és BTE, az egykori magyar turistaegyesületek hangulatos kirándulásait is idézve, fogjunk össze, fogadjuk el a Brassói Lapok kezdeményezte kirándulásra meghí-

vónkat, találkozunk holnap, szombaton reggel fél tízkor a Katalin kapu előtti buszmegállónál. Első kirándulásunk útiránya: Cenk-tető–Brassó-Pojána a kék úton. Túravezető: Pialoga Pál, az ismert természetkedvelő.

Erre a felhívásra csaknem 20-an jelentek meg, ez az akkori húsvéti ünnepek előtt történt.

A következő heti számban megjelenő kiértékelő cikkből idézünk, Nagyhalmágyi József tollából: *„...szombaton ránk köszöntött a kellemes, napsütéses reggel, amikor kimenekülhettünk a szabadba, elindulhattunk meghirdetett első túránkra. ...Ismerősök és ismeretlenek ráztak egymással kezét, mosolyt, jókedélyt csalt arcunkra az első találkozás tavaszi öröme, mindenki szeretettel üdvözölte egymást a Brassói Lapok kezdeményezte első csoportos kiránduláson. Egyszeri meghívóra egybesereglett a Cenk tövében egyetemi hallgató, technikus, munkás, mérnök, tanár, jogász, litográfus, ifjú és nyugdíjas természetbarát, kik között a legnagyobb öröm a város turistáinak doyenjeként megjelenő nyolcvan esztendőss természetjáró tekintetéről sugárzott, kinek – saját bevallása szerint – elmaradhatatlan életszükséglet, életeleme a hétvégi túra. Az egykori BTE, Encián turistaegyesület szép hagyományaira emlékezve, ma nyolc-*

vanévesen is rendszeres látogatója a havasoknak, a párját ritkító hegykoszorú csodálatos magaslatainak (megj. Szentner József bácsiról, Szepi bácsiról volt szó). Az első közös túrán a fenyvesek övezte csodálatos táj természeti élményeihez, tiszta, üde, ózondús levegőjéhez társult jó adag szellemi ismeret is: magaslati panorámában felbukkanó bástyák, várfalak, hegyek, völgyek, csúcsok, városszéli települések történelmi, földrajzi eredetének, múltjának ismertetése, melyet helytörténeti szakavatottsággal tárt fel a résztvevők érdeklődésére dr. Binder Pál tudományos kutató. Az ötórás túrát közvetően egyetlen kérdéssel búcsúztak az egybegyűltek: hol találkozunk legközelebb?”

Ez volt a kezdet, ezen alkalommal fogant meg – ezt utóbbi visszaemlékezésekből tudjuk – az az elhatározás, hogy kitartással és rendszerességgel fogjuk folytatni a kirándulás sorozatot. Nem egy rekordszámú túrán való részvétel magunk mögött hagyásával dicsekedve, hanem tudva ezt, hogy saját kedvtelésünkre és egészségünkre fogunk cselekedni.

A folytatás már könnyebb volt, felbuzdulva a kellemes élményektől, a Brassó környéki hegyek, dombok, turista ösvényeinek megszokottjai lettünk, ezek ismerői, a már megszokott csodálattal nyugtáztak minden

túrát, az újonnan csatlakozottak pedig egyre gyakrabban estek csodálatba különböző, számukra ismeretlen hely és szépség láttán. Túráinkat el kezdtük számozni, kezdtek kialakulni egyes kedveltebb kirándulások, melyek később hagyományos túráinkká váltak.

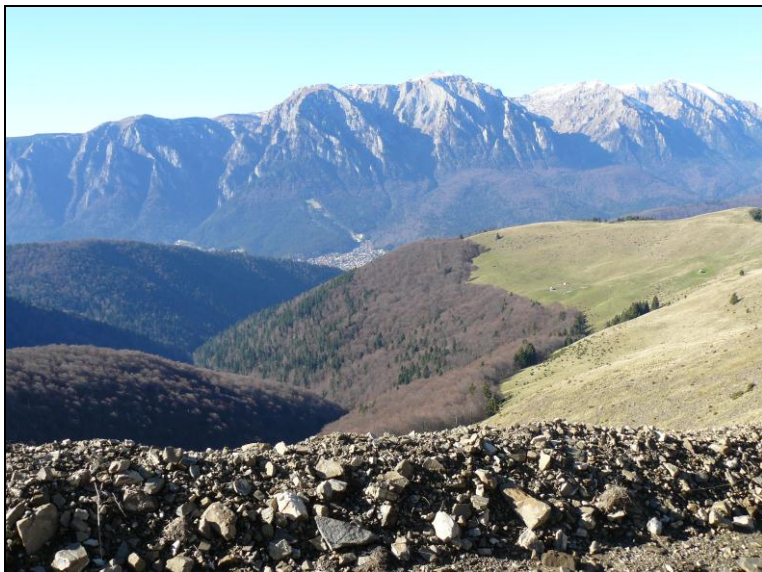
Az akkor már 60. életévét elhagyó közös kirándulásaink kezdeményezője, csoportunk alapító tagjának számító – hiszen lassan kezdett egy összeszokott csoport kialakulni – Jóska barátunk, aki akkor még nem tudott családjára kitelepedési szándékáról, egyre inkább emlegette azon kívánságát, hogy szeretné megélni aktív turistaként legalább az 1000. túrát. Ez a kívánság idővel csoportunk minden tagját áthatotta, jelszavunkká vált, s lám, nagyrészünk ezt meg is érte. Az ebből az örömből kimaradt volt turistabarátainkra azonban mindig szeretettel és a kegyelet hangján fogunk gondolni. Ennek kapcsán Jóska barátunkra gondolva, tudjuk, hogy habár a 394. túrával kezdődően már nem tudott részt venni kirándulásainkon, lélekben mindig velünk volt – más-különben eddigi minden kapcsolatfelvétel alkalmával ezt be is vallotta, sőt azt is, hogy más országba telepedését követően egyetlen hiányérzete támadt csak: a brassói hegyek, dombok, a közös kirándulások és a turistabarátok hiánya – és szegedi vagy bécsi lakásában a TV-készülék

előtt vagy a könyvek társaságában üldögélve, a jubileumi túránk alkalomával készült írásos és fényképes anyagokat tanulmányozva, ugyanolyan örömteli és megelégedett érzelmekben lesz része, mint nekünk, résztvevőknek. Ezúttal is kívánunk neki minél jobb egészséget és hosszszas életet.

Visszatérve a megemlékezések fonalához, eszünkbe jutnak a kezdet utáni, főleg jubiláris kirándulásaink. Az 50., 100., 150., 200., 300., 350., 400. és 500. túránk a szimbólumunkká vált Csuklyon-havasra tartottak, míg a fentebb leírt okok miatt ezen útvonalakon változtatni kényszerültünk. Ezekre mindig lelkesedéssel készültünk, a résztvevők száma egyre nőtt, ennek egyik magyarázata az is lehet, hogy Jóska barátunk, kihasználva kiváló írói és újságírói adottságait és készségét lírai hangon harangozta be ezeket, szívből jövő kedvességgel és barátsággal hívta meg csoportunk nevében a természetbarátokat. Válaszképpen az idő elteltével a közben megalakult új turistacsoportok egyre több tagja vett részt ezeken. Így például 1998 májusának elején Tavaszünneppel címmel így kezdte a 200. csuklyoni jubileumi túrára invitáló írását:

„Léptét hallom a virágzó tavasznak – írta egykoron Szappho, aki a Perszephoné tavaszistennő léptei nyomában virágba szökellő díszes hegyvirág-szőnyeget énekelte meg. Május a tavasz ünnepe emberemlékezete óta. Elviseljük a perzselő nyarat, örülünk a lombhullásos őszenek, megcsodáljuk a zimankós tél behavazta hegymagaslatokat, de ünnepelni csak a tavaszt szoktuk. Ezen a május eleji túránkon mi is a virágba szökent természetet ünnepeljük. Erdők, hegyek buja növényzetét, hegyi tisztások pompás virágait, a napfényben fürdő hegycsúcsokat...”

Nem csoda tehát, hogy a részvétel akkori szinten rekordszámú volt, és a következő héten ilyen tudósítás jelent meg:

„Kankalinmezőbe ágyazott encián fogadta legutóbbi jubiláris természetjárásunk hetven résztvevőjét. Ünnepi túránkon megjelentek a Csuklyon-havason egykori vándortársaink, az EKE tagjai is, így az egy nyelvű vidám társaság ajkáról alkonyatig szállt a dal.

– Hogy miért jöttem el? Mert hat évtizedes Encián-múltam erre kötelezett, és mert nagyon szeretem a hegyeket. Ez az, amiért hetente többször is a magaslatokra kíváncszom nyolcvannégy évesen is – válaszolta

egy kérdésre Szentner József (megj. Szepi bácsi ezután még 6 évig, majdnem 90 éves koráig kirándult valamelyik turistacsoportunkkal együtt).

– Ragaszkodtam ahhoz, hogy ne hiányozzak erről az igazán ritka hegyi ünnepegről, ezért is irányítottam ide csoportunkat – mondta Fülöp Margit, az EKE akkori túravezetője.”

300. túránkra készülve, túraszervezőnk a kirándulások által ihletett sok versidézet közül egyik kedvencével, Farcádi Sándor, a hajdani turistabarát költő egyik versrészletével készítette elő turistatársainkat ugyancsak a csuklyoni jubileumi kirándulásra:

„...Ünnep virradt ránk / drága szent szabadnap, / Ha fenn járhattam
fenyvesed között, / S lehettem sorsvert, / gondtól üldözött, / Te visszaad-
tál ismét / önmagamnak.”

Máskülönben e kedvelt helyünkre kirándulva, egy esetben sem mulasztottuk el alkalmi kirándulóinknak leírni az ezen az útvonalon megélevenedő ezernyi ránk váró természeti látványt: a Bucsecs, a Nagy-kőhavas fenséges panorámája, a Csukás hármas csúcsának festői képek, hegygerincek, hegyhátak, oromfalak, meredek lejtőjű sziklaóriások, hegymagaslatok, völgyek, melyeket együtt jártunk be az elmúlt

évek alatt. Rohanó hegyi patakok csobogása a természetrajongó szeretetének kiolthatatlan vágyát öntötte belénk. Hangoztattuk, hogy rendszeres természetjárásaink, hegyi vándorlásaink nemcsak szűkebb pátriánk megismerését szolgálják, de testi-lelki egészségünk megőrzését is.

Újabb csuklyoni kirándulások következtek, köztük a jubilárisak is, de a megismétlődő útvonalak sosem voltak unalmasak, mindig találunk valami szépet, újat benne, úgy ahogy egy természettel kapcsolatos gondolatban is, egy idekívánczó megállapítás található:

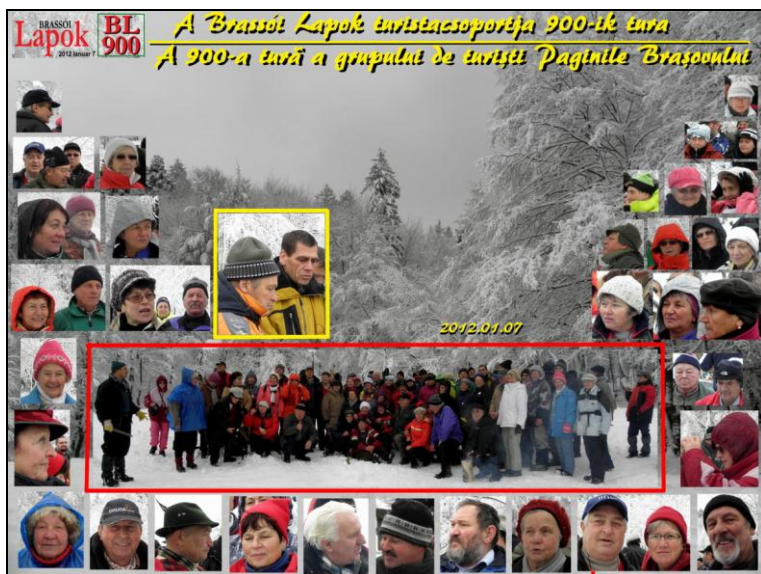
„A Természet felhő, mely örökké ugyanaz és sohasem ugyanaz. A jól ismert melódiát számtalan változatban dúdolja új meg új hangszeren.”
(Emerson: Természet)

Teltek az évek, kirándulásaink száma egyre növekedett, résztvevőink száma is bővült, habár időközben, mint tudjuk többen kiváltak, új turistacsoportokat hoztak létre, de ünnepi, jubileumi alkalmakkor a résztvevők között megtalálhatók voltak régi társaink is, a többi turista-barát között. Így jutottunk oda, hogy utolsó eseményeink alkalmával a résztvevők száma 100 körül forgott (a 900. túrán 127).

Az is megjegyzendő, hogy közös kirándulásaink valódi száma sokkal nagyobb, mint ezer, ugyanis a számozást csak a szombati kirándu-

lásokra alkalmaztuk, hétközben, főleg a nyári időszakokban gyakran túráztunk kisebb-nagyobb csoportokban együtt, néha két vagy három napos, általában magashegyi túrákon. Nyári táborozásokat nem szerveztünk, de több turistatársunk vesz részt a testvércsoportok által szervezett táborozásokon. Azt elmondhatjuk, hogy bármilyen formában is vagy bármelyik csoport keretén belül is foltyak le kirándulásaink, mindig kellemes élményt és jó kikapcsolódást szolgáltatott résztvevőinknek. Életmódunkká vált a természettel való kapcsolat, természetjárásaink, kirándulásaink hosszabb idejű kísése valamilyen okból kifolyólag sokunk számára testi-lelki hiányérzetet, fizikai erőnlétünk csökkenését okozza gyakran saját magunkon érezzük, hogy ez a természettel való kapcsolat, ennek a minél bensőségebb megismerése mily csodálatos érzéseket kelt az emberben. Mi, emberek is szerves részei vagyunk a természetnek, tehát ezt megbecsülve önmagunkat becsüljük meg. Amennyivel többet látogatjuk, annál jobban meg is ismerjük, annál több, sokszor apró csodáját fedezzük fel. Ezt egy erdélyi természetbarát, Klein Zoltán így foglalta verssorokba:

„A természetbarát / Nemcsak néz, – de lát is. / Meglátja a természetben / Az apró csodát is. / A szivárvány színeit / A harmatcseppeken, / Amint megcsillannak / A fenyőleveleken. / A pákosztos méhecskét / A virág kelyhében. / Egy apró gyík napozik / A sziklarepedésben, / A pókháló a bokron / Mily mesterien van szöve... / És máris látja a facsemetét / Óriásra nőve / A selymes ökörnnyál / Utazik a szélben / És meg-megcsillan / Az őszi napsütésben. / Egy madár a fiát / Repülni tanítja. / Tarka lepke a szárnyát, / Mint zászlót lobogtatja. / Meglát minden szépet / A katicabogártól / A legelésző őzig. / Virágos tavasztól / Lombhullató őszig.”

Egy így is van, a természet minden évszakban egyformán szép, mindegyiknek külön-külön meg vannak a jellegzetes csodái is. S talán egyformán vonzza a turistákat még akkor is, ha pillanatnyilag komor az ég, kint sár van, hideg van, jobb lenne benn üldögdélni a lakásban. Ezt városunk híres szülöttje, Áprily Lajos is szép verssorokba foglalta a Ködös évszak előtt címmel:

„Most gyűjtsd a fényt. / Magas hegyekre menj, / ahol kékebb és ragyogóbb / a menny. / A lelkedet csúri-szélességre / tárd / és kéveszámra szedd / a napsugárt. / Azt is, amit a nap búcsúzva oszt, / ha arany küllőt vet a horizont, / s ott is, hol késő délutánokon / még megragyog fémsárga / lombokon. / Sietni kell. / Egy nap leszáll a köd / és szűkre fogja szemhatárkörod. / S egy éj is jön, / mely csillagfényt sem ad, / s évmilliókig nem lesz sugarad.”

Természetjárásainkon belül külön részt képviselhetne a hegyi turizmus. A hegyek, főleg a hegyóriások, ezek a bolygónk különös, csodálatos képződményei csodálatos vonzerővel rendelkeznek, már a történelmi időben foglalkoztatták a körülöttük létezőket. A középkorban is, számos, utólag az emberiség kultúrájának, tudományának úttörőjévé váló személyiség elmondhatta: „*Et in Arcadia ego – én is jártam a hegyekben*”, őket a hegyek iránti csodálat és hozzákötöttség végleg meghódított. Viszont ez fordítva is érvényes, mármint akik a hegyek szerelemesei lettek, legtöbbször életcéljukká tűzték ki ezek meghódítását. „*Excelsior*” – ez a latin kifejezés lett a jelszavuk, állandóan a hegyek, legtöbbször ismeretlen magaslatainak az elérésére, megismerésére törekedtek, a „világ teteje” felé közeledtek. Ők kiváltságos emberi, szellemi és fizikai tulajdonságokkal rendelkeztek, szimbólumokká, s talán hősöké váltak. Az is igaz, hogy a hegyek sokszor megkövetelik áldozat-

taikat. Sajnos, ebből a szempontból mi, mármint a brassói és környékbeli tágabb turistaközösség egy hozzánk közel álló, nemrég megtörtént szomorú példával is rendelkezünk. Ugyanis az idén egy honfitársunk, a csíkszeredai születésű, körünbe elég gyakran ellátogató, az óriáshegyek meghódítása alkalmával múltbúvá vált „hópárduc” – Erőss Zsolt, egy újabb hódítási kísérlete közben a „világ tetején”, azaz a Himalája-hegységben egy ugyancsak magyar fiatalabb társával együtt örökre eltűnt.

A hegyi turizmussal kapcsolatban el kell ismerjünk, hogy mi brassói és környékbeli turizmuskedvelők kiváltságos helyzetben vagyunk. Ugyanis környékünkön több, viszonylag könnyen, és számunkra megengedhető anyagi költséggel megközelíthető hegység található, számos, szép túra, sőt magashegyi túra lehetőségét biztosítva. Az a szóbeszéd is járja városunkban, hogy *„odateszel egy fazék levest főni, s mire kész lesz a leves, lebonyolíthatasz egy rövidebb vagy középszerű erdei vagy hegyi túrát”*. Elmondhatjuk, hogy ezeket a lehetőségeket turistacsoportjaink eléggé alaposan ki is használják.

Szokásunkká vált, s ezt a testvércsoportjainkra is értjük, minden hétvégére két vagy esetleg három túrát szervezni, alkalmat adva kirándulni azoknak is, akiknek fizikai erőnlétük, vagy pillanatnyi állapotuk

nem engedi meg egy nehezebb túrán való részvételüket. A több kiránduló útvonal kiírásával kapcsolatban jut eszünkbe egy volt turistabarátunknak, a most Amerikában élő, de gyakran hazalátogató, az újjáalakult hajdani, majd később szétvált BTE tiszteletbeli elnökének, veterán turistának számító Orosz Józsefnek egy megállapítása. Ugyanis, amikor az újjáéledt brassói turistamozgalom, amely kezdetben egységes volt, időközben beállt lépcsőzetes megoszlását kommentálta, azt állította, tagadva alapvető ellentétek vagy kisebb nézeteltérések létezését, hogy ez a turistamozgalmunk javára válik, habár a történelem valamilyen mozgalom, csoportosulás megoszlását, szétválását általában negatív jelenségként jegyzi.

Több túraválasztási lehetőséget ajánlunk, így mindenki azon a túrán vehet részt, amelyik számára pillanatnyilag a vonzóbb. Ez így is van, abban az esetben, ha esetleg nem állnak elő resztriktív, diszkriminatív megnyilvánulások. Turistacsoportjaink esetében általában ez be is vált. Mindig szívesen kirándultunk más csoportokkal is, ugyanúgy ahogy másokat is szívesen láttunk kirándulásainkon. Azt állítottuk, és azt állítjuk most is, hogy erősebb az, ami összekapcsol minket, mármint a természet szeretete, a kirándulások okozta öröm, mint ami esetleg pillanatnyilag megkülönböztet. A nagyon ritkán előfordult kisebb nézeteltéréseket, ellentéteket – ezt már többször állítottuk – emberi gyarlóságainknak, esetleg öreges zsörtölődésnek vagy pillanatnyi lelki beállítottságunkat tulajdonítottuk, és ezt turistaszellemben kezeltük, azaz nem tulajdonítottunk azoknak különösebb figyelmet, túlléptünk rajtuk.

Visszatérve a hegyi turizmushoz, folytathatjuk azzal, hogy a fentebbi állításunkat is igazoljuk, mármint azt a tényt, hogy a környékünk ad-

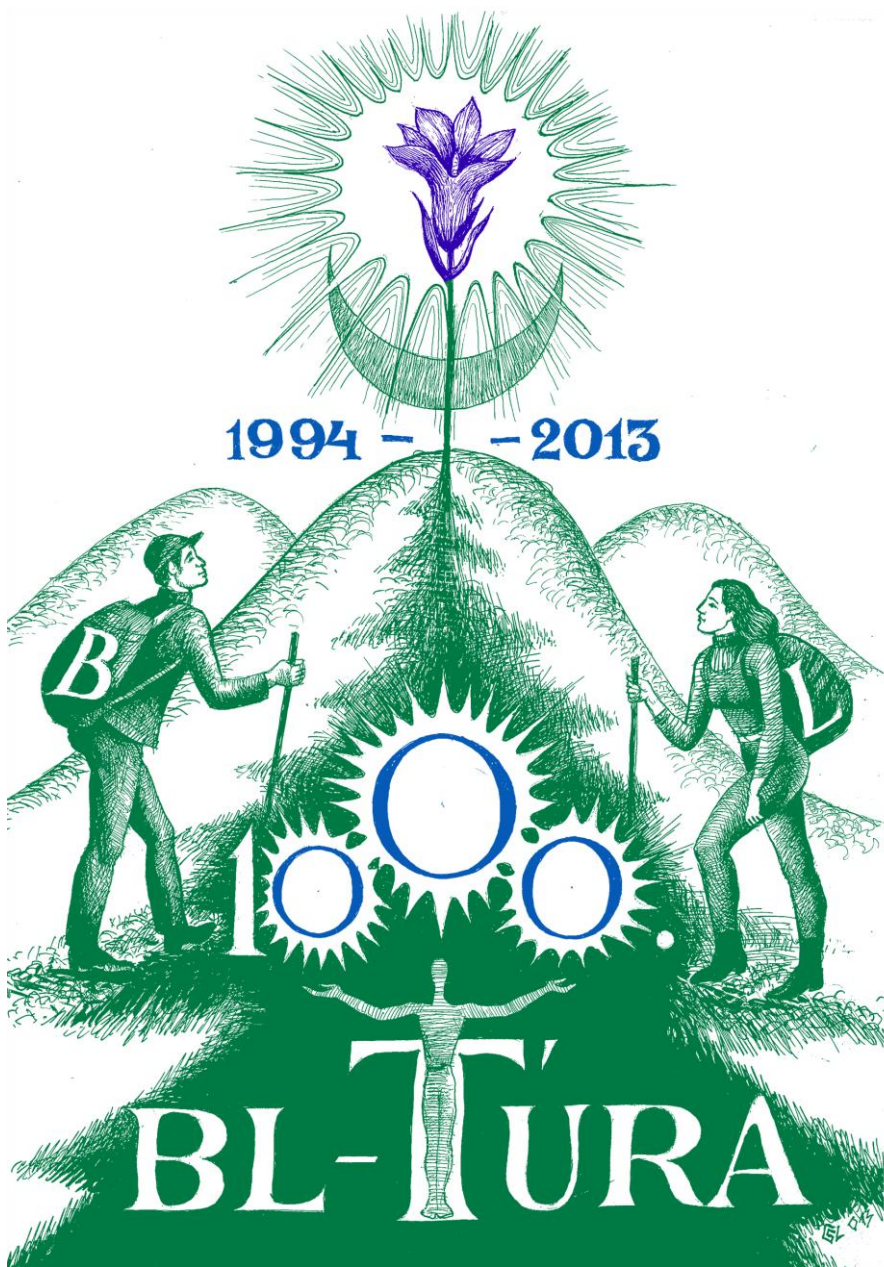
ta kirándulási lehetőségeket bőven kihasználtuk, felsorolunk ezek közül néhányat, melyek az elmúlt évek során turistáink kedvelt és gyakran látogatott túrázó helyei voltak:

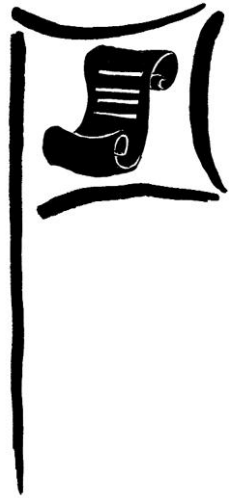
- a közkedvelt Csuklyonkát a fentiekben már említettük;
- a brassóiakhoz legközelebb álló hegység a Keresztényhavas és a lábainál fekvő Brassó-Pojána. Itt télen-nyáron számos útvonalat találunk, megszokott pihenőhelyeink voltak, mindegyikhez sok kellemes élményünk kötődik;
- a Nagy-kőhavason bármerről is közelítettük meg, mindig otthonosan éreztük magunkat, Az újraépült menedékházban is mindig szívesen pihentünk meg;
- a Királykőt és az alatta lévő hegyi tisztásokat is évente sokszor látogattuk meg, minden alkalommal megcsodálva a környék szépségeit;
- a Csukás-hegység habár kissé távolabb fekszik Brassótól, megközelítése körülményesebb, de ez nem akadályozott meg abban, hogy évente többször ide is ellátogassunk;
- a Bucsecs-hegység és a körülötte elterülő predeáli hegyek, mely az ország egyik leglátogatottabb hegyvidékének számít, csapattunk számára is kedvelt kirándulások színhelye volt;
- a négyfalusi hegyekben, a Bolnokon, a szentpéteri Lempesen is számtalanszor kirándultunk kisebb-nagyobb csoportokban.

A felsorolást folytathatnánk, de akárhol jártunk, akármilyen időjárásban is volt részünk, hazatérve mindig elmondhattuk, hogy szép élményben volt részünk.

Az 1000. szombati túránkhoz érven elmondhatjuk, hogy az eltelt csaknem 20 év szép volt, nincs szándékunkban megállni, kirándulásainkat folytatni fogjuk mindaddig, amíg egészségünk, fizikai erőnlétünk ezt megengedi. Meggyőződésünk, hogy az újraéledt mozgalom nem fog megszűnni, hiszen látjuk, hogy egyre többen hódolnak ennek az egészséges és hasznos időtöltésnek.

Ilyen gondolatokkal és visszaemlékezésekkel várjuk 2013. november 23-át, 1000. szombati ünnepi sétánkat. Már ezúttal is köszöntjük turistabarátainkat, a brassói természetkedvelőket, azt kívánva, hogy legyen részük egyre több turistaélményben, egyre több időt tudjanak tölteni a természetben egészségük hasznára. ■

Az ENCIÁN szótára

A Cenk helynevei

- Cabana-restaurant „Tâmpa”; Groata lui Bethlen – Bethlen-barlang;
Bethlen odu (Bethlengrotte) / Peștera Călugăriței; Grota
Călugărițelor – Apáca-odú (Nonnenloch) / Höhle das
Nonnenloch genannt
- Capela Sf. Leonard; Capela Sf. Leonhard; Capela de pe Tâmpa –
Szent Lénárd kápolna (Kapelle St. Leonhard)
- Cetatea Brașovului; Cetatea Brassovia – Brassovia vár (Brassovia-
Burg; Zinnenburg) / Brassowya / Brassovia / Castrum regale
/ castrum Brassoviense / Pinnum (?) / Prassovo (?)
- Crucea Mușicoiului – Mușicoiu keresztje (Mușicoiul-Kreutz)
- Curmătura; Dealul Curmăturii – Mártonfalva; Martonfalva; Vár-
nyak; Czenk alya (Burghals) / Burgi collum / burchhals / An
dem Burchalcz
- Dealul Păducel; Pănicel – Patkánhegy; Patkányhegy; Pocokhegy
(Rattenberg) / Razenberg
- Drumul de legătură – Bekötő út
- Drumul Domnilor – Urak útja (Herrenweg)
- Drumul Serpentinei – Szerpentinek útja (Serpentinenweg)
- Drumul Stâncos – Sziklaút

Drumul Tâmpei; Drumul Cavalerilor; Drumul Călăreților – Lovagok
 útja; Lovasok útja; Lovagút; Lovagjáró; Lovaghágó
 (Rittersteig) / Weg auf die Zinne
 Drumul Treptelor; Treptele lui Gábony – Gábony-lépcső
 (Treppenweg; Gábony-Stiege)
 Fântâna Dreptății – Igazság kútja (Quelle der Gerechtigkeit) /
 Fântânița Popii – Pap kútja
 La Epure, La Iepure – Tompa-vendéglő
 Poiana Stechil – Stechil-rét (Stechil-Wiese)
 Șaua Tâmpei – Cenk-nyereg (Zinnensattel)
 Tâmpa – Cenk (Zinne, szászul: Zänn) / Várhegy / Dealul Capelei –
 Kápolnahegy (Kapellenberg) / Dealul Crucii (Kreuzberg) /
 Burgberg / Mons Cinum / Pinna / Zenn / Brassobus / Arx
 Coronensis / Crux in petroso praealto monte in monte arcis /
 Mons arcis / Mons major [részei: Vordere Kapellenberg,
 Hintere Kapellenberg]
 Tâmpa Mică – Kiscenk
 Valea Cetății / Răcădău; Valea Răcădăului – Rakodó [helytelenül:
 Valea Răgădăului – Ragadó] (Schlossberg; Racadothal;
 Burggrund) / Dealul Melcilor – Csigahegy (Schneckenberg) /
 Cartierul Muncitoresc – Gyárváros; Munkásváros / Valea
 Honterus – Honterus-völgy; Honterum völgy (Honterus-Thal;
 Honterustal) / Wald Rakado / Der Rakado; Hinter dem
 Capellen Berg / Eichen- als den Buch Busch im Rakado;
 Eibusch hinter der Burg / Hinter der burg

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

Brassó magyar közterületnevei

Kovács Lehel István legújabb könyve iránti érdeklődés könyvsikert jelez elő.

Hány könyvről mondták az utóbbi 20 évben, hogy hiánypótló! S legtöbbször méltán, mert az idő múlván körülöttünk sok-sok mindent el-takar, mintha nem akarná tudomásul venni, mennyi munkába kerül valamit újból napfényre deríteni.

A vérbeli kutató számára elhanyagolódik a befektetett munka, s a megcélzott eredmény válik lényegessé. E 160 oldalnyi kötet szerzője megrögzött honismeretesként róttá végig Brassó utcáit, tereit s más közterületeit, hogy kortársai elé egy olyan képet rajzoljon erről a városról, amilyent múltja szerint is megérdemel. Jártta, barangolta Brassót tényszerűen, térképeken, levéltári titkok között, szakszerű leírásokban, régi és mai sajtóban, emberek szájáról lesett szövegekben.

Ha a könyvborítót az első fülszöveggel egybenytjük, a szerző első szavai megmagyarázzák ennek a munkának az indítékát „*Él bennem egy Brassó*”. A témához fűződő személyes kapcsolat, az érzelmi kötelék nélkül nem várható a megvalósítotthoz fogható hitelesség.

A borítók belső oldalai hasznos térképek a Belvárosról, s a térkép-olvasók számára képletszerűen leegyszerűsíti a könyv egy részének térélményként való feldolgozását. Ugyanezt a hatást fokozza a könyvben az illusztrációs anyag: tény és élmény egyidejűségét valósítja meg

Tomos Tünde rajzaival. Ezzel a munkával felvetett kérdések tér és idő perspektívát követelnek.

A könyv felépítése logikus, és segíti az olvasót abban, hogy a hatalmas adathalmazban könnyen eligazodjék. A kutató 536 közterület nevét veszi számba a mai román névből kiindulva, s azt vizsgálja, hogyan változtak ezek magyar elnevezései az első számára elérhető említéstől napjainkig. Közben egy tárgyilagosnak tekinthető helytörténet rajzolódik ki, ugyanis a könyv követi a névhasználó város etnikai összetételét és az utóbbi száz évre körvonalazza a magyar és német utcanevek számarányát is.

A város letagadhatatlan történetéhez tartozik közterületeknek a többszöri átnevezése is, ami egyáltalán nem személytelenül történt. Az utóbbi 10 esztendőben a Brassó városi tanács választotta meg az utcaneveket odaítélő bizottságot. Kovács Lehel István említésre méltónak tartja e bizottság névszerinti összetételét.

A könyv törzse a 24–104. oldalak közötti rész. Ez 11 főbb részre tagolódik: A város és vidéke, Negyedek, Terek, Udvarok, Sugárutak, Utak, Utcák, Sorok, Sétányok, Lépcsők és Általános közterületnevek. Ezeket a régi várak helynevei egészítik ki. Különösen ez utóbbi rész gazdag adatdús helytörténeti magyarázatban.

A függelék magyar személyiségekről elnevezett utcák névadóit mutatja be tömören, majd érdekességként muzeális tárgyakat az utcanévhasználat történetéből utcanév táblák és házszám táblákat.

A magyar nevek mutatója különös előzékenységgel szolgálja az olvasót, felgyorsítva az egyes nevek keresését a könyvben. A szerző célja olyan kézikönyvet adni az olvasó kezébe, amely segíti a brassói polgár pontos és helyes magyar helynévhasználatát. Emellett az olvasó ráadásként kap egy kuriózumokkal dúsított olvasmányos helytörténetet.

Ajánlom, olvasásra, böngészésre korosztálytól függetlenül valamennyi Brassó vidéki olvasónak, s azoknak, akik meg akarják szeretni ezt a várost. ■

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Következő lapszámunk tematikája a

120 éves brassói EKE

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaikat küldjék el szerkesztőségünk címére
2013. december 15-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**

Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**

Felelős kiadó: **Ambrus Attila**

Megjelenik negyedévente.

Kiadja az Editor BL 49 Kft.

Iuliu Maniu utca 32. szám, 10-es iroda

Tel./fax: 0268/475 303

brassoiancian@gmail.com

ISSN 2284-7030